Адыгэ макъ

№ 126 (19891)
2011-рэ илъэс
МЭФЭКУ
МЭКЪУОГЪУМ и 30

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

АР-м И КЪЭРАЛЫГЪО СОВЕТ — ХАСЭМ

ЗэгурыIоныгъэм хэбзэихъухьаныр къегъэпсынкIэ

Адыгэ Республикэм ихэбзэихъухьэ (лIыкIо) орган и Регламент зэригъэнафэрэм тетэу мазэ къэс зэ зэхэсыгъо зэхащэ. Джащ фэдэ зичэзыу яплIэнэрэ зэхэсыгъор тыгъуасэ, мэкъуогъум и 29-м, Мыекъуапэ щыкIуагъ. Ащ иIофшIэн хэлэжьагъэх Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэ ипшъэрылъхэр зыгъэцэкIэрэ Алексей Петрусенкэр, федеральнэ инспектор шъхьаIэу Адыгеим щыIэ ЛIыIужъу Адам, Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет хэтхэм ащыщхэр, гъэцэкIэкIо хабзэм, суд ыкIи правэухъумэкIо органхэм, общественнэ организациехэм ялIыкIохэр, нэмыкIхэу зэхэсыгъом рагъэблэгъагъэхэр.

Зэхэсыгъор къызэIуихыгъ, зэрищагъ Къэралыгъо Советым — Хасэм и Тхьаматэу Федор Федорко.

ЗыкIыныгъэ ахэлъэу зытегущыIэщтхэм Iофыгъо тIокIырэ ирэ депутатхэм хагъэуцогъагъ. Ахэм ахэтыгъэх апэрэ ыкIи ятIонэрэ еджэгъухэм ателъытэгъэ законопроектхэр, республикэ бюджетыр апэрэ кварталым зэрагъэцэкIэжьыгъэм ехьылIэгъэ Iофыгъор, цIыфым ифитыныгъэхэмкIэ Адыгэ Республикэм и Уполномоченнэ идоклад ехьылIагъэр, нэмыкIхэр.

«Правительствэ сыхьатым» тегъэпсыкIыгъэу IофыгъуитIоу агъэнэфагъэхэм яхьылIэгъэ къэбархэу министрэхэм я Кабинет къыщагъэхьазырыгъэхэм ядэIугъэнымкIэ зэхэсыгъом иIофшIэн рагъажьи, нэужым законопроектхэм ыкIи нэмыкIхэу агъэнэфагъэхэм ахэплъагъэх. Законопроектхэр, зэкI пIоми хъунэу, ыпэкIэ аштэгъэгъэ законхэм гъэтэрэзыжьынхэр афэшIыгъэнхэм яхьылIэгъагъэх. Ахэм комитет пстэуми зэращатегущыIагъэхэм, дэгъоу зэращызэхафыгъэхэм ишIуагъэкIэ охътабэ ябгъэхьынэу щытыгъэхэп. Ары ахэм янахьыбэр еджэгъуитIумкIи депутатхэм аштэнхэ зыкIалъэкIыгъэр. Ащ емылъытыгъэу, анаIэ зытырадзэгъэ, доклад къэзышIыгъэхэм упчIэ бэкIае зэраратыгъэ Iофыгъохэри зытегущыIагъэхэм къахэкIыгъэх. Зэхэсыгъом ехьылIэгъэ тхыгъэу ыужкIэ къэдгъэхьазырыщтым ахэм нахь игъэкIотыгъэу ягугъу къыщытшIыщт.

ИкIэухым федеральнэ законопроект куп хэплъагъэх ыкIи ахэм адырагъэштагъ.

СЭХЪУТЭ Нурбый.

Сурэтхэр Iэшъынэ Аслъан тырихыгъэх.

Псэуалъэхэм якъэухъумэн тегущыIагъэх

ТерроризмэмпэшIуекIогъэнымкIэ Адыгэ Республикэм щызэхащэгъэ комиссием зичэзыу зэхэсыгъоу мы мафэхэм иIагъэм иIофшIэн зэрищагъ ФСБ-м АР-мкIэ и ГъэIорышIапIэ ипащэу, зигугъу къэтшIыгъэ комиссием итхьаматэ игуадзэу Олег Селезневым. Iофыгъо шъхьаIэу зытегущыIагъэхэм ащыщых гъэстыныпхъэ-энергетическэ комплексым ипсэуалъэхэу Адыгеим итхэм террористическэ актхэр къащымыхъунхэм пае ахэр къызэраухъумэхэрэр зэхэфыгъэныр, ныбжьыкIэхэр терроризмэм ыкIи экстремизмэм хэщагъэхэ мыхъунхэм, бзэджэшIагъэхэр зэрамыхьанхэм афэшI профилактическэ Iофтхьабзэу зэхэщэгъэн фаехэр.

Гъэстыныпхъэ-энергетическэ комплексым ипсэолъи 161-рэ Адыгеим ит, ахэм ащыщэу 10-р гъэлъэшыгъэ шIыкIэм тетэу къэралыгъом къегъэгъунэх. УФ-м и МЧС АР-мкIэ и ГъэIорышIапIэ ипащэу Гъунэжьыкъо Мурат къызэрэхигъэщыгъэмкIэ, ахэм язытет зыфэдэр, къызэраухъумэхэрэр зэгъэшIэгъэнхэм пае уплъэкIунхэр зэхащэгъагъэх, щыкIагъэу къыхагъэщыгъэхэм янахьыбэр дагъэзыжьын алъэкIыгъ.

ОАО-у «Адыггазым» игенеральнэ директорэу Сергей Колесниченкэм къызэрэугъоигъэхэр зэрэщигъэгъозагъэхэмкIэ, мыщ фэдэ псэуалъэу республикэм итхэр, зэкI пIоми хъунэу, къэшIыхьагъэх, ахэм видеокамерэхэр ахэтых. КъагъэгъунэрэчIыпIэхэм адэхьэрэ автотранспортыр ауплъэкIу, ахэм Iоф ащызышIэрэ цIыфхэм сакъыныгъэ къызыхагъэфэн зэрэфаер, ошIэ-дэмышIэ Iоф къызыхъукIэ зэрэзекIонхэ фаер къафаIуатэ.

ТерроризмэмпэшIуекIогъэным епхыгъэ Iофтхьабзэхэм язэхэщэн мэхьанэшхо езытыхэрэм ащыщ Адыгэ электрическэ сетьхэр. Энергетикэм ипсэуалъэхэм якъэухъумэн сомэ миллион 16 фэдиз пэIуагъэхьанэу ащ ипащэхэм унашъо ашIыгъ. 2008—2010-рэ илъэсхэм къакIоцI Мыекъопэ ГЭС-м икъэухъумэн сомэ миллион 15 пэIуагъэхьагъ, 2012-рэ илъэсым нэс джыри сомэ миллион 17 халъхьанэу агъэнэфагъ.

Гъэстыныпхъэ-энергетическэ комплексым ипсэуалъэхэу республикэм итхэр къызэраухъумэхэрэм епхыгъэу 2011-рэ илъэсым иапэрэ мэзищым уплъэкIун 67-рэ АР-м и МВД икъулыкъушIэхэм зэхащагъ. Джащ фэдэу чIыдагъэр зэрыкIорэ проводхэр хэбзэнчъэу бзэджашIэхэм амыгъэфедэнхэм пае оперативнэ-профилактическэ Iофтхьэбзэ 18 рагъэкIокIыгъ.

— Зэфэхьысыжьхэм къызэрагъэлъэгъуагъэмкIэ, мэшIогъэкIосэным исигнализацие, видеокамерэхэр ыкIи полицием икъулыкъушIэхэм псынкIэу укъызэряджэн плъэкIыщт кнопкэхэр объектхэм икъу фэдизэу ащагъэуцухэрэп, —къыIуагъ АР-м хэгъэгу кIоцI IофхэмкIэ и Министерствэ ипащэу Александр Речицкэм.

Зэхэсыгъом хэлэжьагъэхэр анахьэу зыгъэгумэкIыхэу къагъэнэфагъэр республикэм щыпхырыкIырэ чIыдэгъэ проводэу ОАО-у «Черномортрансхнефть» зыфиIорэм иер ары. Олег Селезневым къызэриIуагъэмкIэ, АР-м иправэухъумэкIо органхэм къыхагъэщырэ хэукъоныгъэхэм, щыкIагъэхэм компанием ипащэхэм анаIэ тырадзэрэп. Ащ къыхэкIыкIэ Краснодар краим и Прокуратурэ къэбарыр лъагъэIэсынэу унашъо ашIыгъ.

(Тикорр.).

Пшъэшъэжъыехэм япсаунығъэ пае

Адыгеим ибзылъфыгъэхэм я Союз кIэщакIо зыфэхъугъэ программэр Мыекъопэ гурыт еджапIэу N 7-м илъэс еджэгъоу икIыгъэм щыгъэцэкIагъэ хъугъэ. «Здоровая девочка — здоровая мать — здоровое поколение» ащ зэреджагъэхэр. Программэм къыдилъытэхэрэм, пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыгъагъэхэм, Iофтхьабзэу агъэнэфагъэхэр зэрэкIуагъэхэм ащ икIэщакIохэр джырэблагъэ тегущыIагъэх. Пресс-конференциеу республикэ гъэзетитIур зычIэт унэм щызэхащэгъагъэр зэрищагъ бзылъфыгъэхэм я Союз итхьамэтэгъоу БжьэшIо Фатимэ.

— Пшъэшъэжъые зихэхъогъухэм япсаунығъэ изытет, язекIуакIэхэм, псэукIэу къыхахырэм непэ лъэшэу уагъэгумэкIынэу зэрэщытым къыхэкIэу, унагъом IэпыIэгъу тызэрэфэхъущтым, пшъэжъыехэр гъогу тэрэз тещэгъэнхэм фэшI шIэгъэн фаехэм мымакIэу татегущыIэ, — къыIуагъ ащ. — Ары мы программэр зэхэдгъэуцоным ушъхьагъоу фэхъугъэри.

Нэужым программэм ипроект ипащэу Татьяна Давыдовичрэ икоординаторэу Джэстэ Нинэрэ нахь игъэкIотыгъэу къытегущыIагъэх. КъызэраIуагъэмкIэ, программэм игъэцэкIэн наркодиспансерым, кожвендиспансерым, СПИД-м пэуцужьыгъэнымкIэ Гупчэм яспециалистхэр, бзылъфыгъэхэм яIэзэрэ врачхэр, психологхэр, нэмыкI специалистхэр къыхагъэлэжьагъэх. Мэзищым къыкIоцI ахэм я 7-рэ гурыт еджапIэм Iоф щашIагъ. Илъэси 10 — 14 зыныбжь пшъэшъэжъыехэм заIуагъэкIагъ, зэдэгущыIэгъухэр адашIыгъэх, яупчIэхэм джэуапхэр аратыжьыгъэх, зищыкIагъэхэм IэпыIэгъу афэхъугъэх. ПстэумкIи пшъэшъэжъые нэбгыри 100-м ехъу къыхагъэлэжьагъ. ЗэкIэри ягуапэу зэIукIэгъухэм къызэрякIолIагъэхэр, зыгъэгумэкIыхэрэм къызэракIэупчIэщтыгъэхэр къэгущыIагъэхэм къыхагъэщыгъ.

ПэшIорыгъэшъэу программэм къыдилъытэхэрэм специалистхэр ахагъэплъагъэх, нэужым ны-тыхэр ащагъэгъозагъэх. Ахъщэу ащ игъэцэкIэн пэIуагъэхьагъэр Лъэпкъ шIушIэ фондым къафитIупщыгъ. Я 7-рэ гурыт еджапIэр ушэтыпIэу къыхахыгъагъ, къихьащт илъэсыкIэ еджэгъум мы IофшIэныр нэмыкI еджапIэхэм ащылъагъэкIотэн гухэлъ яI.

ХЪУТ Нэфсэт.

Сурэтыр Iэшъынэ Аслъан тырихыгъ.

ШIушIэ IэпыIэгъу

Судебнэ приставхэм я Федеральнэ къулыкъу и ГъэIорышIапIэ икъутамэу Адыгэ Республикэм щыIэм иIофышIэхэр псыкъиунэу щыIагъэм зэрар къызыфихьыгъэ цIыфхэм яунэе мылъкукIэ IэпыIэгъу афэхъугъэх.

Мыекъопэ районым судебнэ приставхэм яотделэу щыIэм щылэжьэрэ нэбгыритIумэ яунэхэмрэ нэмыкI псэуалъэу яIэхэмрэ псыр къызэракIэхьэгъагъэр зашIэм, ахэм яшIуагъэ арагъэкIыгъ. Сомэ мин 26-у къаугъоигъэр унэгъуитIум зэфэдэу афагощыгъ.

Мыщ дэжьым къыщыIуагъэмэ хъущт Адыгэ Республикэм и ЛIышъхьэ ыкIи министрэхэм я Кабинет ялицевой счетхэм цIыфхэм къахэкIыгъэу сомэ миллиони 3-рэ мин 45-рэ къазэрарыхьагъэр. Ахъщэр псыр къызкIэогъэгъэ унагъохэм, къуаджэхэм, клубхэм, еджапIэхэм апашъхьэ къиуцогъэ къиныгъохэр зэшIохыгъэнхэм пэIуагъэхьащт.

ШЪАУКЪО Аслъангуащ.

ТыфэгушIо!

Цуекъо Нэфсэт Мурат ыпхъум гуфэбэныгъэ хэлъэу тыфэгушIо филологие шIэныгъэхэмкIэ доктор зэрэхъугъэр къэзыушыхьатырэ тхылъыр ВАК-у Москва щыIэм къызэрэфигъэхьыжьыгъэмкIэ.

Псаунығъэ пытэ иIэу, ибын-унагъо датхъэу, ипхъорэлъф цIыкIухэм яхъяр щэхъу ымылъэгъоу щыIэнэу, наукэм гъэхъэгъакIэхэр джыри щишIынхэу тыфэлъаIо!

Деджагъэхэр.

НЫБЖЬЫКIЭХЭМРЭ ПIУНЫГЪЭМРЭ

ЩыIэныгъэм зыфагъэхьазыры

ФСИН-м и ГъэIорышIапIэу Адыгеим щыIэм ныбжьыкIэхэр шIэжь яIэу пIугъэнхэм, япсаунығъэ гъэпытэгъэным афэшI пчыхьэзэхахьэхэр, спорт зэнэкъокъухэр щызэхащэх. Спорт щэрыоныр, футболыр, нэмыкIхэри нахь ашIогъэшIэгъоных.

Алексей Саламатиныр спорт щэрыоным пыщагъэу ныбжьыкIэмэ щысэ афэхъущтыгъ. Адыгэ Республикэм и МВД изэнэкъокъухэм хагъэунэфыкIырэ чIыпIэхэр къащыдихыщтыгъ. Дзэ къулыкъур 2000-рэ илъэсым Чэчэным щихьызэ, Грознэм щыфэхыгъ. ЛIыгъэу зэрихьагъэм пае ЛIыхъужъныгъэм иорденэу къыфагъэшъошагъэр иIахьылхэм, ныбджэгъоу иIагъэмэ агъэлъапIэ.

Илъэси 10 хъугъэу Алексей Саламатиным фэгъэхьыгъэ спорт зэнэкъокъухэу зэхащэхэрэм къулыкъур дэзыхьыщтыгъэхэр, ныбджэгъоу иIагъэхэр кIэщакIо фэхъух. Апэрэ чIыпIэхэм афэбанэхэрэм япчъагъэ зэрэхэхъуагъэм ишIуагъэкIэ текIоныгъэр къыдэзыхыщтыр къэшIэгъошIоу щытыгъэп. АдыгеимкIэ УФСИН-м ипащэу, полковникэу Юрий Заевыр зыхэт командэм кубокыр фамыгъэшъошагъэми, ныбжьыкIэхэр зэрэзэхищагъэхэр, яухьазырыныгъэ ауплъэкIуным фэшI амалэу яIэм зэрэхэхъуагъэри Iофыгъо дэгъумэ ащыщ.

Отделэу «Кондорэм» зэнэкъокъум текIоныгъэр къыщыдихыгъ. Нэбгырэ зырызхэм язэIукIэгъухэм майорэу Александр Дюминым чемпион щытхъуцIэр къащихьыгъ, подполковникэу Михаил Барановыр ятIонэрэ хъугъэ, старшэ лейтенантэу Джамырзэ Руслъан ящэнэрэ чIыпIэр къыфагъэшъошагъ. ХагъэунэфыкIырэ чIыпIэхэр къыдэзыхыгъэхэм ящэнэрэ спорт разрядым ишапхъэхэр рагъэкъугъэх.

Футбол цIыкIумкIэ зэнэкъокъур непэ Мыекъуапэ щыкIощт. Инэм, республикэм икъэлэ шъхьаIэ якомандэхэр, фэшъхьафхэри зэдешIэщтых. Урысыем и ФСИН илауреатэу, тарихъ шIэныгъэхэмкIэ кандидатэу, капитанэу Виктор Марковым къызэрэтиIуагъэу, офицер сэнэхьатым ехьылIэгъэ зэхахьэхэр мы мафэхэм яIэщтых. Бэдзэогъум и 1-м культурэмрэ искусствэмрэ апылъхэр Адыгэ Республикэм и Камернэ музыкальнэ театрэу Хьанэхъу Адам ыцIэ зыхьырэм щызэIукIэщтых.

САХЬИДЭКЪО Нурбый.

Къолъхьэштэным ебэныгъэныр

Адыгэ Республикэм иправэухъумэкIо органхэм япащэхэм язэIукIэу бэмышIэу щыIагъэм къуалъхьэ аIызыхыхэрэр къыхэгъэщыгъэнхэмкIэ Iофтхьабзэу республикэм щызэрахьэхэрэм игъэкIотыгъэу ащатегущыIагъэх.

Ащ къызэрэщаIуагъэмкIэ, 2010-рэ илъэсым къыкIоцI къолъхьэштэным епхыгъэу правэухъумэкIо органхэм уголовнэ Iоф 25-рэ къызэIуахыгъ, судым уголовнэ Iоф 20 рахьылIагъ. Ахэм ащыщэу 16-мэ судыр ахэплъагъ ыкIи ахэр зэрэмысэхэр къыгъэнэфагъ. НэбгыритIумэ хьапс атыралъхьагъ, 14-р условнэу пщынэнэу судым унашъо ышIыгъ.

Мы илъэсым иапэрэ мэзитф правэухъумэкIо органхэм уголовнэ Iоф 22-рэ къолъхьэштэным фэгъэхьыгъэу къызэIуахыгъ. ИкIыгъэ илъэсым а пчъагъэр 8 ныIэп зэрэхъущтыгъэр. Судыр зыхэплъэгъэ Iофхэм ащыщэу 2-мкIэ къуалъхьэ аIызыхыгъэхэм ялажьэ къэнэфагъ, ахэм хьапс атыралъхьагъ, условнэ пщыныжь зы нэбгырэм тыралъхьагъ, къызыфызэIуахыгъэхэм ащыщэу зы нэбгырэм лажьэ имыIэу алъыти Iофыр зэфашIыжьыгъ.

Къолъхьэштэным ебэныгъэнымкIэ Iофэу ашIагъэм къеушыхьаты мы лъэныкъомкIэ системэ хэлъэу, теубытагъэ яIэу оперативнэ къулыкъушIэхэм Iоф зэрамышIэрэр. Ар зэIукIэм къыщыхагъэщыгъ.

ПравэухъумэкIо органхэм анахьэу къыхагъэщыхэрэр нахь «цIыф цIыкIухэм» япхыгъэ коррупциер ары. КъолъхьэштэнымкIэ зэбэныхэрэр анахь IэнэтIэ цIыкIухэр зиIэхэр арых. ГущыIэм пае, врачхэр, кIэлэегъаджэхэр.

Къолъхьэштэным епхыгъэ Iофыр зэхафы зыхъукIэ, правэухъумэкIо органхэм тэрэзэу тхылъхэр зэхамыгъэуцохэу, законодательствэр аукъоу бэрэ къыхэкIы. Ащ ыпкъ къикIэу цIыфым илажьэ тэрэзэу бгъэунэфын плъэкIырэп. ПэшIорыгъэшъ уплъэкIунхэр кIохэ зыхъукIи, законодательствэр аукъоу мэхъу.

Мы IофыгъомкIэ анахь къин хъурэр къолъхьэштэным къэралыгъом, обществэм къыфихьырэ зэрарыр бзэджэшIагъэ зезыхьагъэм къегъэпщыныжьыгъэныр ары. А лъэныкъори системэ хэлъэу зэрэзэхамыщэрэр щыкIагъэу зыфалъэгъужьэу зэIукIэм къыщаIуагъ.

2010-рэ илъэсым коррупцием ылъэныкъокIэ бзэджэшIагъэу зэрахьагъэм зэрарэу къыхьыгъэр сомэ миллиони 4-рэ мин 982-рэ мэхъу. Ащ щыщэу судыр къэмысызэ къызэрагъэгъэзэжьыгъэр миллионрэ мин 310-рэ, пэшIорыгъэшъэу Iофыр зэхафыныр зауухым — миллионрэ мин 218-рэ. Урысые Федерацием, Адыгэ Республикэм ыкIи муниципальнэ образованиехэм яфедэхэр къыдалъытэзэ, правэухъумэкIо органхэм сомэ мин 441-рэ зыосэ иски 7-у къагъэуцугъэр гъэцэкIагъэ хъугъэ.

Мы илъэсым имэзитф коррупцием епхыгъэ уголовнэ Iофэу зэрахьагъэхэм сомэ миллионрэ мин 429-рэ зэрар къахьыгъ. Ащ щыщэу мин 503-р судыр щымыIэзэ къызэкIагъэкIожьыгъ.

Мы лъэныкъомкIэ правэухъумэкIо органхэм яIофшIэн нахь агъэлъэшынымкIэ амалэу щыIэхэм зэIукIэм ащытегущыIагъэх, шIэгъэн фэе Iофыгъохэр къыхагъэщыгъэх ыкIи ахэмкIэ унашъохэр ашIыгъэх.

(Тикорр.).

МВД-м къеты

Мэкъуогъум и 18-м къыщыублагъэу и 24-м нэс Адыгеим пстэумкIи бзэджэшIэгъи 156-рэ щызэрахьагъэу МВД-м ыгъэунэфыгъ. Ахэм ащыщэу зымкIэ цIыфым шъобж хьылъэхэр тыращагъэх, гъогогъу 37-м тыгъуагъэх, 5-мкIэ хъункIагъэх, хэбзэнчъэу предпринимательствэ Iофым ыуж итыхэу щэгъогогъо агъэунэфыгъ, ахъщэ нэпцIхэр рагъэкIокIхэу гъогогъуи 4, наркотикхэм япхыгъэу бзэджэшIэгъи 4...

А охътэ дэдэм къыкIоцI зэкIэмкIи хъугъэ-шIэгъи 7 Адыгеим игъогухэм атехъухьагъ, ахэм зы нэбгырэ ахэкIодагъ, 10-мэ шъобж зэфэшъхьафхэр атещагъэхэ хъугъэ, ешъуагъэу рулым кIэрысхэу нэбгырэ 72-рэ къаубытыгъ.

Такъикъ 40-кIэ зэхафыгъ

Мэкъуогъум и 21-м, чэщым, Тэхъутэмыкъое районым и ОВД иотделениеу поселкэу Яблоновскэм дэтым шъэжъыекIэ къызыхэпыджэгъэхэ хъулъфыгъэр къекIолIагъ. КъызэриIощтыгъэмкIэ, шъобж хьылъэр зыщыщ ымышIэрэм къытырищагъ. Нэужым къызэрэчIэщыжьыгъэмкIэ, ышыпхъу зыдэпсэурэ хъулъфыгъэр ары къыхэпыджагъэр. Ащ илъэс 40 ыныбжь, нахьыпэкIи судым иIоф зэхифыгъагъэу щыт. ОВД-м иIофышIэхэм ар къаубытыгъ, уголовнэ Iоф къызэIуахыгъэу зэхэфынхэр макIох.

ГИБДД-м иинспекторхэм къаубытыгъэх

Мы район дэдэм ипсыхъохэм ащыщ пцэжъые щешэнэу кIогъэ хъулъфыгъэр ахъункIагъ. НэбгыритIум кIуачIэкIэ пцэжъые зэрешэщт Iэмэпсымэхэмрэ ахъщэу ыIыгъымрэ зэрэтырахыгъэхэмкIэ район ОВД-м макъэ ригъэIугъ ыкIи автомобилэу бзэджашIэхэр зэрэIукIыжьыгъэхэр зыфэдэр ариIуагъ. Сыхьат зытIу нахьыбэ темышIэзэ, ГИБДД-м иинспекторхэм бзэджэшIагъэр зезыхьагъэу зэгуцафэхэрэр къаубытыгъэх. Ахэр къуаджэу Щынджые щыщых, илъэс 23-рэ ыкIи 30 аныбжь. Пцэжъыяшэм къытырахыгъэхэр къаIахыжьыгъэх, тIум язырэм нахьыпэкIи иIоф судым ыIуагъэу зэрэщытым къыхэкIыкIэ аубытыгъ, зэхэфынхэр макIох.

Эксперт-криминалистым ишIуагъэкIэ...

Мыекъуапэ щыщ хъулъфыгъэу къэлэ ОВД-м зыфэзыгъэзагъэм иавтомобилэу ВАЗ-21093-м ищэрэхъхэр зэратыгъугъэхэмкIэ макъэ къаригъэIугъ. Транспортыр къызыдинэгъэгъэ щагум оперативнэ купыр кIуагъэ. ЧIыпIэр ауплъэкIузэ, эксперт-криминалистым автомобилым икузов Iэужэу къытенагъэхэр къыгъотыгъэх. Ащ ишIуагъэкIэ, тыгъуакIор къычIагъэщыгъ. Мыекъуапэ щыпсэурэ кIалэу илъэс 20 зыныбжьыри, щэрэхъхэр зетыгъум игъусагъэхэри къаубытыгъэх.

Пшызэ изытет цIыфхэр егъэгумэкIых

Краснодар краимрэ Адыгэ Республикэмрэ ягъунапкъэхэр зыгъэнэфэрэ псыхъошхоу Пшызэ илъэсыбэ хъугъэу «ипшъэрылъхэр» егъэцакIэх. Къушъхьэхэм къащежьэрэ псэу ащ къыщызэIукIэрэр хым рещалIэ, цIыфхэм афэлажьэ. НахьыбэмкIэ шъырытыныгъэ хэлъэу гъэпсыгъэ нахь мышIэми, къыдэкIэу ыкIи чылэхэм къакIаоу къыхэкIыгъ, джащ фэдэу чIыопсым зэхъокIыныгъэхэу къызыдихьыхэрэм атегъэпсыкIыгъэу иIофшIакIи хигъахъозэ, нэпкъхэм зэщыкъоныгъабэ афешIы. Ащ къызыдихьын ылъэкIыщт мыхъо-мышIагъэхэм ящынагъо щыIэ зыхъурэр мы лъэхъаным фэдэу къушъхьэхэм къяхырэ псым зыщыхэхъорэ уахътэр ары. ГухэкI нахь мышIэми, нэпкъхэр гъэпытэгъэнхэр зипшъэрылъхэм яIофшIэн аужырэ илъэсипшIым щыкIэгъабэ зэрэфэхъугъэм къыхэкIэу, ащ кIэрыс чылагъохэм ащыпсэухэрэр Пшызэ къызыдихьын ылъэкIыщт тхьамыкIагъохэм нахьыбэрэ ягупшысэнхэ фаеу мэхъу.

Илъэс 20 — 30 фэдизкIэ узэкIэIэбэжьмэ, Пшызэ къаргъощтыгъ, хахьэщтыгъэх, рыгыкIэщтыгъэх, ешъощтыгъэх, цIыфхэм яIэпыIэгъушIоу щытыгъ. Гъэмэфэ лъэхъаным ичIыпIэ дахэхэм цIыфыбэмэ защагъэпсэфыщтыгъ. Инэпкъхэри икIэйхэри къэбзагъэх, гуIэтыпIагъэх. Псыр къызыщыдэкIын ылъэкIыщт чIыпIэхэр агъэпытэщтыгъэх, дамбэхэм къэрэгъулэхэр яIагъэх, япшъэрылъхэр дэгъоу агъэцакIэщтыгъэх. Уцыжъхэр къаIуамыгъакIэхэу, игъом ахэр техникэкIэ, щэмэджхэмкIэ аупкIэщтыгъэх. Краснодар краим и Федеровскэ гидроузел зэкIэ нэпкъхэри, кIэйхэри, дамбэхэри епхыгъэхэу, ащ фэIо-фэшIэ пстэури ыгъэцакIэщтыгъэ.

А лъэхъаныр пкIыхьапIэм фэдэу угу къагъэкIыжьэу, джы Пшызэ инэпкъхэр IыгъэкIых. УхэхьанкIэ псыр щынагъо хъугъэ, шIоибэ къызыдехьы, уз къыхэпхыни плъэкIыщт. Нэпкъхэр, екIолIапIэхэр хэкIитэкъупIэ хъугъэх. Псыхъом къыпэблэгъэ псэупIэхэм, анахьэу станицэу Елизаветинскэм, шIоеу ащызэIукIэхэрэр псыхъом къыхатIупщыхьэх, мэ Iаеу псыхъом щыурэр километрэ пчъагъэ ущыIэми къыплъыIэсэу мэхъу.

Чъэрэ псыхъо пстэуми зэряшэнэу, Пшызэ ошIэ-дэмышIэу къыдэкIуаеу, нэпкъхэм афэмыIыгъыжьыным нэсэу зыкъиIэтэу къыхэкIы. Мы лъэхъаным джащ ехьщыр пIоми хъущт. Тэхъутэмыкъое районым ит псэупIи 10 Пшызэ кIэрыс:Прикубанскэр, Козэт, ПоселкакIэр, Яблоновскэр, Перекатнэр, Бжыхьэкъоежъыр, Хомуты, Афыпсыпэ, Хьащтыку, Псэйтыку. Ахэр унэгъо 12341-рэ мэхъух, нэбгырэ 34567-рэ ащэпсэу. А чIыпIэхэм апэмычыжьэу Пшызэ къыщыхэлъадэх псыхъохэу Афыпс, Убын, КIыбый каналыр. Псыхъом къыпэблэгъабзэу щыт Шапсыгъэ псыIыгъыпIэр. Арышъ, къоджэ псэупIэхэм ащыщхэр псыхэмкIэ къэухъурэигъэхэу щысых пIоми хъущт.

Пшызэ инэпкъхэм ялъэгагъэ тыдэкIи щызэфэдэх пIон плъэкIыщтэп. Адыгеим ылъэныкъокIэ къэгъэзэгъэ нэпкъхэм нахь зыщылъхъэнчэ чIыпIэхэр иIэх. ГущыIэм пае, къуаджэу Псэйтыку къыпэчIынатIэу Пшызэ иджабгъу лъэныкъокIэ щыс поселкэу Белоозернэр. КилометритIу фэдизкIэ ар псыхъом пэчыжь, чIыпIэу зыдэщысри нахь лъаг. Арэу щытми, мы чIыпIэм дэжькIэ Пшызэ инэпкъхэр щагъэпытэх, зыщищыкIэгъэ чIыпIэхэм мыжъуакIэ аратакъо, нахь зыщытешъо чIыпIэхэм нэпкъыр зыгъэпытэщт чъыгхэр ащагъэтIысых. Ахэм афэдэ IофшIэн гори тирайон ылъэныкъокIэ щыIэ нэпкъхэм ащагъэцакIэрэп. Шъыпкъэ, къоджэдэсхэми гугъуемылIыныгъэ къызэрэзыхагъафэрэр зекIокIэ тэрэзэу плъытэн плъэкIыщтэп.

Зигугъу къэсшIырэ Iофым ыгъэгумэкIырэ цIыфхэр зифэшъошэ IэнэтIэзехьэхэм ялъэIух псыр къызыщыдэкIын ылъэкIыщт чIыпIэхэр агъэпытэхэмэ ашIоигъоу. Ау ахэм къатыжьырэ джэуапым уигъэрэзэнэу щытэп. Псым изытет ренэу лъыплъэхэу къаIо шъхьаем, ар ошIэ-дэмышIэу къызыдэкIыкIэ, пфэшIэжьын зэрэщымыIэр бэшIагъэ цIыфхэм заушэтыгъэр. Джащ фэдэу хъугъагъэ 1966-рэ илъэсым. Мэзаем и 19-м Пшызэ къыхахъуи, дамбэм къеуцолIэгъагъ. Iэшъхьэтетхэм псыхъом изытет лъыплъэхэу аIозэ, ошIэ-дэмышIэу дамбэр къыIуитхъуи къоджитIу къакIэогъагъ, цIыфхэм зэрарышхо аригъэшIыгъагъ.

Анахь зыщыщынагъохэм ащыщ Афыпсыпэ. Темыр лъэныкъомкIэ Пшызэ къуаджэм къеуцолIэпагъ. Афыпс Пшызэ зыщыхэлъэдэжьырэм дэжь нэпкъ иIэжьэп, дамбэр унэгъо хатэм пхырыкIэу агъэпсыгъ. Джащ фэдэх поселкэу Кубаньстройри, къутырэу Хомуты. ПсэупIитIури Пшызэрэ Шапсыгъэ псыIыгъыпIэмрэ акIэрысых. Пстэуми апэу псыр къызыкIэон ылъэкIыщтхэм ащыщ ПоселкакIэр. Ар дамбэм ыкIыбкIэ Пшызэ кIэрыс.

Сыдэу щытми, зыцIэ къесIогъэ къуаджэхэм, къутырхэм ащыпсэухэрэм мы лъэхъаным гумэкIыгъохэр яIэх. Гъэнэфагъэ ипIалъэм амышIэзэ зэтырагъэуцуагъэр нэужым охътэ кIэкIыкIэ зэрамыгъэцэкIэжьыщтыр. Ащ пае анахь щынэгъо чIыпIэхэм псынкIэу зыгорэ япэсыгъэн зэрэфаер гурыIогъуаеп. Арышъ, тхьамыкIагъохэр къэхъуфэхэкIэ емыжэхэу, непэ пшIэн плъэкIыщтхэр зифэшъошэ IофышIэхэм зэшIуахынхэм цIыфхэр ежэх.

ХЪУЩТ Щэбан.

ПШIЭМЭ КЪЫПШЪХЬАПЭЩТ

Нахьыбэ пшIын фае, ау...

Гъэмэфэ мэфэ фабэхэм цIыфым псэу ришъурэр нахьыбэ ышIын фаеу специалистхэм къаIо, етIани къыхагъэхъожьы ащи уфэсакъын зэрэфаер. ЦIыфым ыпкъышъол псэу хэтым мэхьанэшхо зэриIэр, ащ ипсауныгъэ бэкIэ псым зэрелъытыгъэр гъэнэфагъэ. Ау фабэ зыхъукIэ, цIыфым пкIантIэу къехырэр нахьыбэ мэхъушъ, псэу чIинэрэм хэхъо, ащ лъэшэу изэрар къэкIон ылъэкIыщт. Арышъ, узэшъощтым ыкIи ащ ибагъэ уащыгъозэн фае.

Врачхэм зэраIорэмкIэ, цIыфым мафэ къэс псы литри 2 ришъун фае, фабэ хъумэ — литри 3-м нахь мымакIэу. Шъыпкъэ, мыщ хэхьэх пхъэшъхьэ-мышъхьэхэм, хэтэрыкIхэм ахэт псыри. Мы Iофыгъом фэгъэхьыгъэу сыда анахь тынаIэ зытедгъэтын фаеу специалистхэм къыхагъэщыхэрэр?

Тызашъорэр

Медицинэ IофышIэхэм зэралъытэрэмкIэ, цIыфыр зэшъорэ пстэуми анахь дэгъур псы къызэрыкIор ары. КIуачIэу иIэмкIэ, шIуагъэу хэлъымкIэ ащ ебгъэпшэн щыIэп. Ау непэ щыIэныгъэр зынэсыгъэм нафэ къызэришIырэмкIэ, псы закъом тешъо пае тыбгъэрэзэн плъэкIыщтэп. Ащ къыхэкIыкIэ, псы къызэрыкIом нэмыкIэу, уешъонкIэ дэгъоу, шIуагъэ къыхьыщтэу медикхэм зыфаIохэрэм такъыщыуцун.

Мэфэ фабэм уешъонкIэ дэгъу лимоным ызыплIанэ къыкIэкIырэ сокыр, щай джэмышхым имыз дэдэу шъоущыгъу ыкIи щыгъу тIэкIу дэдэ зыхэлъхэ псы стэчаным.

Газ зыхэт минеральнэ псыми псыфалIэр пщегъэгъупшэ, ащ хэт углекислэ газым ишIуагъэкIэ псыр пкъышъолым псынкIэу хэхьэшъ. Ау зынэгъу узыхэрэм ар агъэфедэ хъущтэп.

ПкъышъолымкIэ дэгъу мэфэ фабэм щай уешъоныр (уцышъор арыми, шIуцIэр арыми), лимон хэлъыми хъущт. ЕтIани специалистхэм къызэрэхагъэщырэмкIэ, щай стырым уешъомэ нахьышIу, сыда пIомэ чъыIэр пкъышъолым хэхьаным такъикъ 20-м нахь мымакIэу ищыкIагъ, стырым псыфалIэр псынкIэу пщегъэгъупшэ. Медикхэм зэрагъэунэфыгъэмкIэ, щай уцышъо стырым кIышъор ультрафиолетовэ нэбзыйхэм ащеухъумэ.

Гъэмэфэ фабэм гур егъатхъэ квасым. Нахь дэгъур, щэч хэмылъэу, орорэу пшIырэр ары. Урамхэм ащащэрэ квасыри хъущт, ащ шъоущыгъоу хэлъыр шапхъэхэм адиштэу щытмэ.

ПсыфалIэр пщагъэгъупшэ щэхэкI гъомылапхъэхэми. Ахэр пкъышъолым псынкIэу хэхьэх ыкIи кIэтIыим имикрофлорэ зыпкъ рагъэуцожьы. Ау ахэр зыщагъэхьазырыгъэхэм тэрэзэу уеплъын, япIалъэ икIыгъэмэ уфэсакъын фае.

Пхъэшъхьэ-мышъхьэхэм ахэшIыкIыгъэ сокхэм, морсхэм псыфалIэр пщагъэгъупшэ, ахэр бгъэхьазырыгъакIэу щытхэмэ. Шъоущыгъу тIэкIу зэрахаплъхьэрэм имызакъоу, ызыныкъо фэдиз псы ахэбгъахъоми дэгъу.

Газ зыхэт псы IэшIухэм уямышъомэ нахьышIоу специалистхэм алъытэ, ахэм нахь лъэшэу псыфалIэ уагъалIэ. Кофери щыбгъэзыен фае мэфэ фабэхэм, ащ гумрэ лъынтфэхэмрэ лъэшыщэу Iоф арегъашIэ, нахь къин арегъэлъэгъу. Ащ уемышъон умылъэкIырэмэ, пчэдыжьым нэмыкIкIэ къэмыштэмэ нахьышIу.

Гъэмэфэ мэфэ фабэм пивэ чъыIэр бэмэ агу къэкIы. Мыщ фэгъэхьыгъэуи специалистхэм къыхагъэщы а лъэхъаным пивэ нахь къабзэм, «светлое» зыфиIоу градуси 4,5-м зипытагъэ емыхъурэр зэкIэми анахь дэгъоу.

Шъон пытэхэм афэгъэхьыгъэуи зы чIыпIэ шъунаIэ тешъодгъадзэ тшIоигъу. Медикхэм къызэраIорэмкIэ, мэфэ фабэхэм ялъэхъан «сухое белое» ыкIи «красное» зыфаIорэ санэхэу, псы зыхэгъэхъуагъэхэр (1:3) ыкIи мыл такъыр зыхэлъыр ары узашъомэ хъущтыр. НэмыкI шъон пытэхэр анахь цIыф псаумкIи ащ фэдэ мафэхэм щынагъох.

Сыдэущтэу уяшъон фая?

Гъэмэфэ мэфэ фабэхэм узэшъон фаер тэрэзэу къыхэпхыным имызакъоу, ахэм узэряшъон фэе шапхъэхэми уарыгъозэныр ищыкIэгъэ дэд.

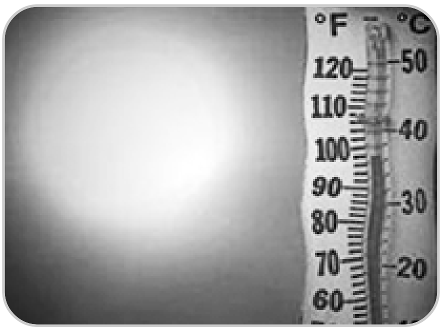

Анахь шIуагъэ къэзыхьынэу щыт псыми (нэмыкIыми) псауныгъэм зэрар рихын ылъэкIыщт ар егъэлыекIыгъэу чъыIэу уешъомэ.

Мороженэми уфэсакъын фае. Мэфэ фабэм пкъышъолыр есэ а температурэм, чъыIэм пэуцужьыным ар фэхьазырэп. Арышъ, пкъышъол фабэм, ары пакIошъ, стыры хъугъэм чъыIэ зыхахьэрэм, пэтхъу-Iутхъум «узэкIиубытэным» ищынагъо щыIэ мэхъу.

Специалистхэм тынаIэ тырытагъадзэ псэу щыгъу тIэкIу дэдэ зыхэлъым узешъорэм, псыфалIэр зэрэпщигъэгъупшэрэм. ЦIыфым пкIантIэ къехы зыхъукIэ щыгъоу пкъышъолым къыхэкIырэр, чIинэрэр ащ фэдэ псым регъэкъужьы.

Анахь мэфэ фабэр арыми, псы бащэ уешъоным уфэсакъын зэрэфаер медикхэм къыхагъэщы, сыда пIомэ псы лыеу ишъушъурэм зэрар арехы гуми, жъэжъыехэми. Бзылъфыгъэ зэпкъаджэхэм, лъыдэкIуае зиIэхэм, зыгу, зижъэжъые узыхэрэм псэу рашъурэр нахь макIэ ашIын фае. Псы бащэ шъуешъоу, ащ емылъытыгъэу етIани псыфалIэ шъулIэу щытмэ, тIэкIу дэдэу щыугъэ псыр шъужэкIоцI дэжъугъэчъыхьэмэ хъущт.

Шъузыфэсакъыжь, хэти псауныгъэ Тхьэм къырет.

Хэутыгъэхэр къызыфигъэфедэзэ зыгъэхьазырыгъэр ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

Намыс пшIымэ, пшъхьэ фэошIыжьы

ШIукIэ, дахэкIэ орэдым пцIэ къыщыраIоныр адыгэмэ гъэшIэрэ мылъкоу алъытэщтыгъэ. Джащ фэдэу сэмэркъэу-кIэнэкIэлъэ орэдым зыхамыгъэфэными фэсакъыщтыгъэх. Сыда пIомэ зэ нэмыIэми орэдкIэ мыскъарэ ашIыгъэр ащ нэпэнчъэ ехъулIэщтыгъэ, ыужыкIэ шIоу, лIыгъэу зэрихьагъэхэм цыхьэ афаригъэшIыжьыщтыгъэп. Адыгэ лъэпкъым ицIыф пэрытхэу хэгъэгум иIоф къэзыгъэгъунэхэу, лъызыгъэкIуатэхэрэм ящытхъу дахэ жэрыIо усэхэм ащыраIощтыгъэ. ЛIэшIэгъухэм ахэмыкIуадэу щысэтехыпIэу ацIэ лIэуж пэпчъ къыханэщтыгъэ. Джащ фэдиз кIуачIэу, лъэкIэу псалъэм иIэр тинепэрэ тхакIохэми къызфагъэфедэ. ЦIыфэу шIушIагъэ зиIэм, зилъэпкъ зыгъэлъапIэу, фэлэжьагъэу, зичатэ чанэу фэзыгъэбзагъэу, зыкIуачIи, зыпси шъхьамысэу фэзыгъэтIылъыгъэм игугъу дэгъукIэ, дахэкIэ ашIыныр, ифэшъошэ щытхъу фаIоныр ахэм хабзэ афэхъугъ. АщкIэ гъэхъэгъэшIухэр зышIыхэрэм ащыщ Мэхъош Руслъан.

Мэхъош Руслъан цIыфым къылэжьыгъэ щытхъум игугъу ышIыным ыгукIэ рэзэныгъэ хегъуатэ, шIушIэр мыкIодыныр зэфагъэу елъытэ. А иеплъыкIэ лъэпсэнчъэу къымыгъанэу, къыгъэшъыпкъэн гухэлъ иIэу тхакIом етхы: «ЦIыфыр къызыхъугъэ мафэм, зэлъашIэрэ горэм июбилей фэгъэхьыгъэу е нэмыкI IэубытыпIэхэр, ямышIыкIэ къежьапIэхэр озыгъэшIырэ ныбджэгъуныгъэ, гопэшхо, рэзэныгъэшхо зыхэплъхьэрэ гум къиджыкIырэ унэе е зыгорэм илъэIу фэшIыкIэ усэ шъуашэм илъэу тхыгъэ фэгъэхьхэр поэзие лъагэм ишэпхъэ гохь зэгъэфэгъэ дэдэмэ акIэмыхьэпэрэнкIи хъун. Ау ар жанрэ шъхьафэу къыхэбгъэщынри е ащ шIокIыжьэу етIани — пыдзыкIы пшIынри е пшIомыхъэтэнри а гъэпсыкIэр къезгъэкIурэп. Ащ фэдэ усэми щыIэныгъэм чIыпIэ щыряIапхъэу сеплъы». Джа гупшысэхэм атетэу эссехэр, творческэ сурэтхэр усакIом афитхыгъ лъэпкъым идахэ рязыгъаIохэу, зиталанткIэ укIырыплъынэу зытефэу ылъытэрэ цIыф IэпэIэсэ пчъагъэмэ. Ащ фэдэ цIыфхэр тхакIом пэблагъэх, язэIукIэгъухэм гухахъо ахегъуатэ, игушъхьэлэжьыгъэ къагъэбаи. «Ащ шIоу ахилъэгъуагъэу, ыгу изымыгъэкIыжьхэрэмкIэ адэгощэныр» ишIоигъоныгъэ инэу, ащ фэщагъэу усакIор хъугъэ. «Зы уахътэ горэм щыублагъэу, — етхы Мэхъош Руслъан, — ащ фэдэ цIыфхэр къэзгъотыныр ыкIи нэмыкIхэм язгъэшIэнхэр сищыIэныгъэ имэхьэнэ шъхьаIэу зыфэслъэгъужьы хъугъэ». **«Ныбджэгъум фэгъэхьыгъэ гущыI»**, **«Сыгу къышъуфихыгъэу...»** ыкIи **«ШIу шIи, псым хадз»** зыфиIорэ тхылъхэр Мэхъош Руслъан игущыIэхэр къэзыушыхьатыжьырэ IофшIагъэх.

Апэрэ тхылъыр фэгъэхьыгъ Урысые Федерацием культурэмкIэ изаслуженнэ IофышIэу, адыгэ музыкальнэ культурэр дэгъоу зышIэу, ащ изыкъегъэIэтын, идэхагъэ ыкIи ибаигъэ цIыфыбэмэ алъыгъэIэсыгъэным зиIахьышIу хэзышIыхьэу, орэдусэу, пщынэо цIэрыIоу ыкIи орэдыIоу КIыргъ Юрэ. ЯтIонэрэм щызэхэугъоягъэх зэлъашIэрэ усакIохэу, орэдусхэу, орэдыIохэу, ныбджэгъухэу, иIофшIэгъухэу илъэсыбэрэ зыдэлэжьагъэхэм афэгъэхьыгъэ усэхэр. Ящэнэрэр тихэгъэгу имызакъоу, зэрэ дунаеуи дышъэкъычIэх IэпэIасэкIэ щызэлъашIэу ыкIи шIушIэгъэ ин, гупыкI, хьалэлныгъэ къызхэфэрэ Шъэумэн Хьазрэт фэгъэхьыгъ. Мы тхылъхэм къащылъэгъуагъ Руслъан шIошъхъуныгъэ пытэу иIэр ымыукъоу, нэмыкIым итворческэ зэчый (иIушыгъэ) хьалэлэу уасэ фишIын зэрилъэкIырэр. Ары, Мэхъошым цIыфым ищытхъуи ыIон ылъэкIыщт, нэмыкI творческэ цIыфым иеплъыкIэхэр зэфагъэ хэлъэу къыриIотыкIынхи ылъэкIыщт. Ащ изы щысэу щыт **«Лъэпкъ намыс»** зыцIэ тхылъри.

Мэхъош Руслъан итхылъыкIэ къыдэхьэгъэ усэхэр зыфызэхилъхьагъэхэр

Лъэпкъым илIыкIо пэрытхэу
IорыIуатэу, Iэпэрытхэу
Титарихъы хэуIупкIагъэу
Лъэуж шIагъо къызынагъэу;
Лъэпкъ гупшысэр зыкIэщыгъэу
Сыгу къэкI пэпчъ сшIокIэщыгъоу
«Нишъэ маплъэ.
ТхьакIумишъэ мэдаIо»
«Бэ» мэхьаныр къыратэу
Адыгэмэ зэраIоу.
Нэбгыришъэ афэсэшъэ
ДзэкIолI ашъо джэнишъэ!
Ащ фэдэр зырыз. —
АшIэныр ашIапхъэр тэрэз.
Якъэбар дунаим терэз!

Тхылъыр шъхьэ 12-у зэтеутыгъ, нэбгыри 127-мэ атешIыкIыгъэ сурэтхэр (портретхэр) къыдэхьагъэх. ТхакIом игупшысэ IэшIухэри, игущыIэ фаби афеIо зэман чыжьэхэм къащежьэу непэрэ мафэхэм къанэсыжьэу зишIушIагъэ щытхъукIэ лъэпкъыр зыгъэбаигъэхэм. Къырегъажьэ ар **«Ижъ дэдэм къыщежьэу»** зыфиIорэ шъхьэу адыгэ лъэпкъым гъогупэ фыхэзыщыгъэхэу Уар Хьатыу, Рэдэд, Борэкъо Анцокъу, адыгэ генералиссимусэу Михаил Алэджыкъо Черкасскэм, бзылъфыгъэ бланэу, акъылышIоу Тыргъэтао ыкIи нэмыкIхэм афэгъэхьыгъэ усэхэмкIэ.

«Урыс-Кавказ заом илIыхъужъхэм ащыщхэр» зыфиIорэ шъхьэм тащыIокIэ я XVIII-рэ лIэшIэгъум ыкIэхэм ыкIи я XIX-рэ лIэшIэгъум иапэрэ ныкъохэм адэжь Адыгэ шъолъырым анахь лIыхъужъэу исыгъэмэ ащыщхэу Тыгъужъыкъо Къызбэч, Алыджэрыкъо Кущыку. ЯлIыхъужъыныгъэкIэ, япсэемыблэжьыныгъэкIэ щытхъушхо къэзылэжьыгъэ, орэдыбэ, къэбарыбэ зыфызэхалъхьэгъэ дзэкIолIхэр къэзыубытынхэ кIуачIэ щымыIэу, пачъыхьагъум рищэгъэ гъунэпкъэ шъолъыр гъэпытагъэр зэпызычымэ атеохэзэ, утын лъэш языхыщтыгъэ лIыхъужъ псэемыблэжьхэу зэрэщытыгъэхэр IупкIэу, нафэу Мэхъошым иусэхэм къащитыгъ.

ЛIыхъужъныгъэм, псэемыблэжьыныгъэм ягимных **«Советскэ Союзым, Урысыем и ЛIыхъужъхэр, Щытхъум и Орден истепенищ къызэратыгъэхэр»** зыфиIорэ шъхьэм къыхиубытэрэ усэхэри. Хэгъэгу зэо машIом ихьылъагъэ, тхьамыкIагъоу, гумэкIыгъо-гухэкIыгъоу цIыфхэм ащ къафихьыгъэм ясатырых Нэхэе Даутэ, Андырхъое Хъусен, Ацумыжъ Айдэмыр, Бжыхьэкъо Къымчэрые, Къошк Алый, Тхьагъушъэ Исмахьилэ, ШIуцIэ Абубэчыр, ШъхьакIумыдэ Мэсхъудэ, Мэзыхьэ Мэдинэ афэгъэхьыгъэ усэхэр. Яхэгъэгу ишъхьафитныгъэ къэзыухъумэгъэ зэолIхэм лIыблэнагъэу зэрахьагъэр гушхогъэ-рэзэныгъэм гуузыр текIоу тхакIом мыщ къащыреIотыкIы.

ТхакIом ишIошI теткIэ зытефэу ылъытэрэм ищытхъу шъхьэихыгъэу къызэрэтегущыIэрэм фэдэу, ыгукIэ зыдыримыгъаштэхэрэми занкIэу ацIэ къыреIо. ГущыIэм пае, 2006-рэ илъэсым Iоныгъом и 30-м «Рэдэдэ иныбжьыкъу...» зыфиIорэ усэу Мэхъошым гъэзетым къыригъэхьэгъагъэу, джы мы тхылъым къыдигъэхьагъэр ащкIэ щысэшIу мэхъу.

Усэм лъапсэ фэхъугъэр адыгэпщэу Рэдэдрэ Тмутаракъан пщыгъом ипщэу Мстиславрэ дзэхэр ягъусэхэу зызэпэгъокIхэм зэмызаохэу, ежь дзэпэщитIур зэрэзэбэныгъагъэхэм икъэбар. Iашэ амыгъэфедэу, кIуачIэкIэ зэбэнынхэу пщитIур зэзэгъыгъагъэхэми, Мстислав къызэпшъым, гъэбылъыгъэу зыдиIыгъыгъэ сыхьэджасэр Рэдэд къыхиIуи къыукIыгъ, Iуагъэ зэрэзэдашIыгъагъэу адыгэмэ япщ имылъкуи, ибын-унагъуи къэзыукIыгъэм ие хъугъэх. **«ТекIоныгъэ мэхъуа ар пцIыкIэ къыдэпхымэ?»** — егъэшIагъо усакIом. МэхъошымкIэ къумал зекIуакIэр адыгэхэмкIэ лIыгъэп. ЛIыгъэм, цIыфыгъэм, уадыгэным Рэдэд еплъыкIэ тэрэз афыриIагъэми, Мэхъош Руслъан ащ ыгу ебгъэу етхы:

Рэдэдэ, къэпIощтмэ,
сэ шъыпкъэ дэдэмкIэ,
Сыгу ебгъэ лIэшIэгъуипшI
ащ тешIэжьыгъэми.
Тэрэзэу зекIуагъэп
шIу ыгу хэлъыгъэми,
ГущыIэу ытыгъэм лъэныкъогъазэу
Фэшъыпкъэу ишъуз-бын
гоIу зыфегъазэм
Урысыпщ къумалэу
Мстислав тхьагъэпцIым
Къащти ежь, Iуагъэу ашIыгъэр
зегъэпцIым.
ИдзэкIолI пхъашэу
гу къылъызытагъэмэ
Къончагъэу пыипщым
къыдызэрихьагъэм,
ЯлъышIэжь гухэлъхэр
адыригъэштагъэмэ,
Джар мытэрэзкIэ
къыфалъэгъуныеп,
Ибыни ипхъыхьэ-итэкъу
ащ тетэу хъуныеп.

ЦIыфышъхьэр къыухъуми шъхьафитныгъэр зытыгъэм фэразэп усакIор. ЛIыгъэмрэ цIыфыгъэмрэ ижъыкIэ къыщыублагъэу ушэтыпIэу тиIагъэхэми, тиеплъыкIэхэми къахачэ, тиадыгагъи къыкIечы. Ащ къыхэкIэу Мэхъош Руслъан упчIэ зэкIэлъыкIохэр къытфегъэуцух тыригъэгупшысэ шIоигъоу:

Хэта тэркIэ Рэдэд? Ащ фэдэ дэдэ
ТыщэкIа нэпцIыкIэ
тыралIыми дыдым?
Зыщыдгъэгъупшэу
тишъхьакIо ардэдэм?..

Тхылъым нахьыбэу къыдэхьагъэр Совет хабзэм илъэхъан ыкIи тинепэрэ мафэхэм къанэсыжьэу лIыхъужъым духовнэ-нравственнэ лъапсэу иIэр IофышIэкIэшIум епхыгъэу, цIыфышъхьэ лъапсэу иIэр ащкIэ Мэхъош Руслъан зыщиушэтырэ усэхэр ары. ЦIыфым гушIуагъуи насыпи къыфэзыхьэу, нравственнэ кIуачIэ къыхэзылъхьэрэр игъашIэ зэпхыгъэ Iофым фыщытыкIэу фыриIэм зэрепхыгъэр къащиIотыкIыгъ шъхьэхэу: «Социалистическэ IофшIакIэм и ЛIыхъужъхэр», «Джырэ тилъэхъан. ШIэныгъэлэжьхэр», «Археологхэр», «УсакIохэр, писательхэр», «СурэтышIхэр, скульпторхэр», «Культурэм иIофышIэхэр», «Спортсменхэр», «НэмыкIхэр» зыфиIохэрэм. Тхылъым чIыпIэ ин щиубытыгъ «Хэхэсым щыIэ тилъэпкъэгъу цIэрыIомэ ащыщхэр» зыфиIорэ шъхьэми. «...Мы тхылъым къыдэхьэгъэ усэ пэпчъ, сыкъызщытегущыIэрэ нэбгырэ пэпчъ, — етхы Руслъан, — шъорышIыгъэ гори хэмылъэу ары пэпчъ къылэжьыгъэ щытхъу сшIошIырэмкIэ сыбзэ шIуагъэ къытын сшIошIэу сэгъапчъэ нахьыбаIомэ къызэхязгъэхы сшIоигъоу, ялъэпкъ гупшысэ ащ нахь куу езгъэшIы сшIоигъоу, нахь лъэпкъ зэхэшIэ ин аригъэшIыным сыщыгугъэу, сыда пIомэ цIыф къызэрыкIо къодыехэп ахэр, зышъхьамысыжьхэу, яшъыпкъэу лъэпкъым фэлэжьэгъэ е фэлэжьэрэ закIэх, сишIошъхъуныгъэ пытэкIэ, лъэпкъ гупшысэм итэджэпсых».

Мэхъош Руслъан зыфэусагъэхэр аныбжькIи, ясэнэхьаткIи, уахътэу къызхиубытэхэрэмкIи зэтекIхэми, зэзыпхыхэу ылъытэрэр — «адыгагъэр сыдми ыпэ рагъэшъэу зэрэзэрахьэрэр, лъэпкъ гупшысэр яхащэу зэрэзекIохэрэр, ялъэпкъ шIулъэгъоу фыряIэр къызэрагъэшъыпкъэжьырэ шIыкIэхэр, ялъэпкъ напэ зэрагъэдахэрэр, ялъэпкъ намыс зэрагъэлъапIэрэр арых».

ХэгъэунэфыкIыгъэн фае: бэмэ зэлъашIэрэ, зикъэбар чыжьэу Iугъэ цIыфым уфэусэныр псынкIэгъо Iофэп, зышIэрэ пстэуми яеплъыкIэ къигъэлъэгъукIыгъуаеу зэрэщытым къыхэкIэу. Ары пасэм зыгорэм ыцIэкIэ аусыгъэ орэдыр цIыфхэм аштэным, агу нэсыным апае хэбзэ гъэнэфагъэхэр усакIом къыдилъытэнхэ зыкIыфэягъэр. Ахэр тэрэзэу, шъыпкъагъэ хэлъэу къызтегущыIэрэ цIыфым игъэхъагъэхэр къыIотэныр ыкIи щытхъу зифэшъуашэм ищыкIэгъэ гущыIэхэр къыфигъотыныр арыгъэ. А хабзэхэр Мэхъош Руслъани къыдилъытагъэх. Зэфагъэр, шъыпкъагъэр IэубытыпIэ ышIыхэзэ, зыфэусэгъэ нэбгырэ пэпчъ исурэт къыгъэлъэгъоным Iоф дишIагъ, Iофыгъо мыпсынкIэу ыпшъэ рилъхьагъэри зэшIуихыгъ. Усэ пэпчъ къэугупшысыгъэ хэмытэу, хъугъэ-шIэгъэ шъыпкъэр ылъапсэу гъэпсыгъэ. Ар къигъэлъэгъукIыгъэным епэсыгъэ шIыкIи IуакIи усакIом къафигъотыгъ. Арэущтэу дунаим къыхэхыгъэ образыр художественнэ гъэпсыкIэ-шъуашэкIэ къызэрэтыгъэм узыIэпещэ, гур ещэфы, къызтегущыIэрэ цIыфым пэблагъэ уешIы.

Мэхъош Руслъан иусэхэмкIэ цIыфым уасэу фашIырэр къызыпкъырыкIырэ шэнхэм тынаIэ атырытегъадзэ: хьалэлныгъэр, гукIэгъуныгъэр, лIыблэнагъэр, IофшIэкIэшIур, гухэлъ къабзэр зыпкъырылъ цIыфым уасэу, лъытэныгъэу щыIэныгъэм щыриIэхъурэр, ащ фэдэ цIыфмэ яшIушIагъэ ащымыгъупшэжьэу ягугъу шIукIэ зэрашIырэр, ящытхъу зэраIорэр, ащ фэдэ шэнхэр зыхэлъхэр дунэе нэпэеплъхэу зэрэщытхэр усакIом исатырхэм къащеIо. Фай ар «тинепэрэ адыгэ ныбжьыкIэхэр мыхъо-мышIэхэу хэгъэгум ихъухьэхэрэм ахэщагъэ мыхъухэу, лъэпкъ гупшысэр зигургъэу псэун шIоигъоныгъэ зиIэхэмрэ ащ къагъэуцын амал зыфагъотышъунэу узыщыгугъыпхъэхэмрэ ялъэпкъ зэхашIэкIэ мы тхылъыр тэджэпс афэхъунэу». УкIырыплъын плъэкIынэу щысэ дэгъубэ къызщытыгъэ «Лъэпкъ намысыр» шIуагъэ къэзытын тхылъ IэпыIэгъоу зэрэщытым уехъырэхъышэжьынэу щытэп. Непэрэ тхылъеджэмэ ямызакъоу, тауж къырыкIощт лIэшIэгъухэми гушъхьэлэжьыгъэ афэхъун зылъэкIыщт тхылъым адыгэм иблэкIыгъэ, непэ идунэететыкIэ, къыпыщылъым игумэкI хэтрэ адыги фиузэнкIы зэрэшIоигъор джэмэкъэшхоу пкъырылъ.

«Намыс пшIымэ, пшъхьэ фэошIыжьы», еIо адыгэ гущыIэжъым. Арышъ, Мэхъош Руслъанэу ижъ дэдэкIэ къыщегъэжьагъэу непэрэ мафэхэмкIэ кIэкIыжьэу адыгэхэу лъэпкъ тарихъым хэмыкIокIэжьын лъэуж шIагъо пхырызыщыгъэхэм ящытхъу дахэ зыIошъугъэм ежь ышъхьэкIи щытхъу къылэжьыгъ.

ШЪХЬЭЛЭХЪО Дарико.

Фронтовик тхьапша адыгэу къэнэжьыгъэр?

Хэгъэгу зэошхор къызежьагъэр мэкъуогъум и 22-м илъэс 70-рэ хъугъэ. Ар тихэгъэгу пэкIэкIыгъэ заохэм ялъытыгъэмэ, анахь хьылъагъ, цIыф бэдэди хэкIодагъ. Хэгъэгум ыкъо ыкIи ыпхъу миллионхэр фашист бзэджашIэхэм якIодылIагъэх. Пыир кIочIэшхуагъ ыкIи жъалым дэдагъ. Арэу щытыгъэми, илъэсиплI зыкъудыигъэ зэо лъэшым пыим щытекIуагъэх советскэ цIыф хыехэр.

ЕгъашIэми ащыгъупшэщтхэп Брест пытапIэр, Москва, Ленинград, Сталинград, Севастополь, Киев, Кавказыр къэзыухъумагъэхэр. Арышъ, тиныбжьыкIэхэм арэшI текIоныгъэр ежь-ежьырэу къызэрэмыкIуагъэр, лъыпсыкIэ къызэрэдахыгъэр. ЦIыф лъэпкъ зэфэшъхьафхэм азыфагу илъыгъэ зэкъошныгъэм, зэныбджэгъуныгъэм, зэфэныгъэм а текIоныгъэр къакIэкIуагъ.

Хэгъэгу зэошхом яIахьышIу хашIыхьагъ Адыгеим щыпсэурэ цIыфхэми. Нэбгырэ мин 80-м ехъу фронт зэфэшъхьафхэм ащызэуагъэх ыкIи партизан купмэ ахэтыгъэх. Нэбгырэ мин 33-рэ фэдиз хэкIодагъ. Адыгэ автоном хэкущтыгъэм щыщ нэбгырэ 52-мэ Советскэ Союзым и ЛIыхъужъыцIэ лъапIэ къафаусыгъ. Ащ щыщэу нэбгыри 7-р адыгэх. Нэбгырэ 15 Щытхъум иорденищ якавалерых. Ахэм адыгитIу ахэт. Нэбгырэ минипшI пчъагъэмэ СССР-м иорденхэмрэ медальхэмрэ къафагъэшъошагъ.

Лъэшэу тыгу къео псаоу зэошхом къыхэкIыжьыгъэхэу къытхэтхэр ренэу нахь макIэ зэрэхъухэрэр. Ар зытехъухьэрэр гъэнэфагъэ. Заор къызежьагъэм илъэс 70-рэ тешIагъ, заухыгъэр илъэс 66-рэ хъугъэ. Непэ анахь фронтовик ныбжьыкIэм илъэс 85-рэ ыныбжь. ЯкIэлэгъум зэошхом къинэу щалъэгъугъэхэр къызэкIэрэожьыхэшъ, ащ тетэу ядунай ахъожьы.

Адэ фронтовик тхьапша адыгэу непэ псаоу къытхэтыр? Ахэр Тэхъутэмыкъое районымкIэ 27-рэ, Кощхьэблэ районымкIэ 18, къалэу МыекъуапэкIэ 15, АдыгэкъалэкIэ 10, Теуцожь районымкIэ 9, Шэуджэн районымкIэ 7, Красногвардейскэ районымкIэ нэбгыри 6 мэхъух. Джы ахэм алъэкъуацIэхэмрэ зыщыпсэурэ чылэхэмрэ шъуащыдгъэгъозэн.

Тэхъутэмыкъое районыр

Гание Ибрахьим, Хъущт Рэмэзан — Афыпсып, Мамыхъу ГъучIыпс, Хьагъур Абубэчыр — Пэнэхэс; ГуIэтыжь Абу, Ерэджыбэкъо Абдул, Зузыкъ Хьамид, Кукэнэ Зулихъ, МэщфэшIу Чэлэмэт, Нэгъуцу Налбый — Тэхъутэмыкъуай; Мамый Амырзан, ПсыIушъо Ибрахьим, Гъыщ Андзаур — Козэт; Жъажъые Иляс — Бжыхьэкъоежъ; ЕмтIылъ Мэдин — Новая Адыгея; Абрэдж Хьамед — Щынджый; Бат Ащэмэз, Еутых Бэчмыз, Къэбэртэе Аслъанчэрый, Тырку Хьамид, Барцо Сэфэрбый — п. Яблоновск; Бэгугъэ Мэдин, Лаикъо Щэбан, Шъэо Рэщыд, Шъэомэз Ибрахьим, Хьоткъо Бэчмыз, Чылэгъот Даут — п. Инэм.

Кощхьэблэ районыр

Афэунэ Аскэрбый, Бэрэхэштэ Мыхьамэт, Боджэкъо Къасполэт, КIэрэщэ Жанн — Кощхьаблэ; Былымгъот Аскэрбый, Джэдэ Мыхьамод, Дэшъ Мыхьамэт, Миндыу Гощэсырым, Нэгъой Люб — Фэдз; Алхъо Мухьарбый, Гъурыжъ Николай, Къунэ Алый, Къушъхьэ Хьан, Щэрджэс Нашхъо — Блащэпсын; ХьакIэмыз Мыхьамод — ХьакIэмзый; Мэрэтыкъо Юсыф, Брафтэ Къадырбэч — Еджэркъуай; Шышъхьэ Хьаджмурат — с. Натырбый.

Къалэу Мыекъуапэ

Гъомылэшк Заурбэч, Дэгужьые Къазый, Даур Джанхъот, ЖэнэлI Чэлэмэт, Медведева (Цокъэжъыу) Буб, Нэпсэу Аскэрбый, Нэхэе Марий, Тыкъо Батчэрый, Тыу Амин, Алыбэрд Къэзэуат, Хьаткъо Налбый, Хъут Рэщыд, Хъоц Тэмар, ХыдзэлI Къэралхъан, Шорэ Ибрахьим.

Адыгэкъал

Iэшъынэ Сэфэрбый, Джамырзэ Даут, Джэндэрэ Джанхъот, Ергъукъо Ерыстэм, СтIашъу Рэщыд, ЦIыкIу Индрыс, Чэтыжъ Исмахьил, Шэуджэн Андзаур — Адыгэкъал; ЛIыхэсэ Индырыс, ТхьалI Аюб — Хьалъэкъуай.

Теуцожь районыр

Пэнэшъу Арамбый, Пэнэшъу Хьанахъу, Тыгъужъ Мыхьамод — Пэнэжьыкъуай; Бэгъушъэ Хьалид, Еутых Шумаф, ШэхэлI Аслъан — Аскъэлай; Хьалэщтэ Щамсудин — Гъобэкъуай; Батэкъо Хьазрэт — Лъэустэнхьаблэ; Нэхэе Хьалид — Очэпщый.

Шэуджэн районыр

Хъуажъ Нурбый, Хьакурынэ Налбый — Хьакурынэхьабл; Хъуажъ Аслъанбэч, ПэкIэшхо Буб, ХьакIэцIыкIу Абубэчыр — Хьатыгъужъыкъуай; Къудайнэт СултIан — Джыракъый; Хьакъунэ Къадырбэч — Мамхыгъ.

Красногвардейскэ районыр

Аджыр Мухьарбый, Шыкъултыр Ибрахьим — Улап; Къудаикъо Исмахьил — Адэмый; Бырдж Хьанджэрый, Мэкъэ Николай, Нанкъуй Ерэджыб — Хьатикъуай.

Хэгъэгу зэошхом хэтыгъэхэу непэ Адыгэ Республикэм щыпсэухэрэм япчъагъэ нэбгырэ 93-рэ нахь хъужьырэп.

Хэгъэгу зэошхом хэлэжьагъэхэм афэгъэхьыгъэу тхылъ, очерк ыкIи статья зэфэшъхьафэу атхыгъэр бэ. А пстэумэ къаIуатэ СССР-м щыпсэурэ цIыф лъэпкъ зэфэшъхьафхэм азыфагу зэфыщытыкIэ дахэу, зэкъошныгъэ пытэу илъыгъэхэм апкъ къикIыкIэ текIоныгъэр къызэрэдахыгъэр. НэмыкI цIыф лъэпкъхэм афэдэу адыгэхэри фронт зэфэшъхьафхэм аIутхэу зэошхор аухыфэ пый мэхъаджэм пэуцужьыгъэх. Яхэгъэгу къаухъумэзэ, пыим текIохи къэзыгъэзэжьыгъэхэм янасып къыубытыгъ.

ШЫМЫГЪЭХЪУ Мурат.
Ветеранхэм я Адыгэ республикэ Совет ипресс-секретарь.

ТЭХЪУТЭМЫКЪОЕ РАЙОНЫМ КЪЫРАТХЫКIЫХЭРЭР

ТхьамэтакIэ иI

Тэхъутэмыкъое районым иветеранхэм я Совет илъэс пчъагъэрэ пэщэныгъэ дызэрихьагъ Черник Алексей Михаил ыкъом. Илъэс 17 ыныбжьэу ар Хэгъэгу зэошхом хэлэжьагъ, Тэхъутэмыкъое районыр шъхьафит зышIыжьыгъэхэм ахэтыгъ, къиныбэ пэкIэкIыгъ, уIагъэхэр телъхэу заом къыхэкIыжьыгъагъ, бгъэхалъхьэхэр бэу иIэх. Зэоуж илъэсхэм Инэм гурыт еджапIэу N 6-м идиректорэу, поселкэ советым итхьаматэу Iоф ышIагъ, нэмыкI IофшIапIэхэми ащылэжьагъ.

Ветеранхэм ярайон Совет итхьаматэу зыщэтым Алексей Черник анахьэу ынаIэ зытыригъэтыгъэр тиныбжьыкIэхэм тихэгъэгу, тичIыгу апсэ емыблэжьхэу ахэр къэзыухъумагъэхэм шIулъэгъоу, шъхьэкIэфэныгъэу афыряIэр нахь гъэлъэшыгъэныр арыгъэ. Тхьаматэм пэщэныгъэ адызэрихьэзэ, ветеранхэм якъоджэ ыкIи япоселкэ советхэм япащэхэм пIуныгъэм ылъэныкъокIэ IофшIэныбэ зэшIуахыгъ. ЩысэкIэ къэбгъэлъагъо хъущт ветеранхэм ячIыпIэ советхэм япащэхэу ЕмтIылъ Аслъанчэрые, Хъут Юныс, Неждова Валентинэ, Хьарэхъу Мэджыдэ, Шэуджэн Казбек, Петрунь Наталье яIофшIакIэ.

Черник Алексей ыныбжь хэкIотагъ, ипсауныгъэ къызэщыкъуагъ, иунэгъо Iофхэри къэхьылъагъэх. А пстэумэ къахэкIыкIэ иIэнатIэ къыгъэтIылъыжьы шIоигъоу заулэрэ кIэлъэIугъ, илъэIуи фагъэцэкIагъ.

БэмышIэу ветеранхэм ярайон Совет зэхэсыгъо иIагъ, ащ хэлэжьагъэх район администрацием иIэшъхьэтет иапэрэ гуадзэу ЯхъулIэ Юрэрэ райсоветым итхьаматэу Василий Кравченкэмрэ. ГущыIэ дэхабэ фаIуагъ, агъэкIотэжьыгъэ Черник Алексей, иIофшIагъэ осэ дэгъу ратыгъ. Нэужым ащ иIэнатIэ фагъэшъуашэ ашIоигъоу Хъут Юныс ыцIэ къыраIуагъ. ЗэкIэми зэдаштэу ветеранхэм ярайон Совет итхьаматэу ар хадзыгъ.

Хъут Юныс IофшIэпIабэмэ ащылэжьагъ, хьалэлэу, шъыпкъэныгъэ хэлъэу, IофшIэкIошхоу, коллективхэм агурыIоу сыдым фагъэзэми зыкъигъэлъэгъуагъ. Пенсием зэкIо ужыми зи ымышIэу щысыныр къыригъэкIугъэп, фэшIэшъурэр ышIэзэ къырыкIуагъ. Илъэс пчъагъэ хъугъэу сэкъатхэм ярайон обществэ итхьамат. ЦIыф Iуш Юныс, зэхэщэкIо чан, джы IэнэтIитIу зэдихьыщт. ИIофшIэгъухэм яцыхьэ телъ зэрифэшъуашэу зыфэгъэзэгъэ IэнатIэхэр Юныс зэригъэцэкIэщтхэм.

КIэлэегъаджэм ехьылIэгъэ тхылъ

Бэрон Чэбэхьан Хьасанэ ыпхъур къуаджэу Псэйтыку къыщыхъугъ, дэсыгъ, щылэжьагъ. Адыгеим иапэрэ кIэлэегъаджэмэ ащыщыгъ. КъыгъэшIагъэм кIэлэегъаджэу Iоф ышIагъ. Аужырэ илъэсхэм поселкэу Яблоновскэм дэсыгъ. Краснодар дэт кIэлэегъэджэ техникумыр къызеухым, икъоджэ гупсэу Псэйтыку къыгъэзэжьи, ублэпIэ еджапIэм кIэлэегъаджэу Iоф щишIагъ.

Адыгеим итыгъэкъохьэпIэ лъэныкъокIэ агъунэ шъыпкъэ щыс шапсыгъэ къоджэ цIыкIоу Псэйтыку я 30-рэ илъэсхэм яапэрэ кIэлэныкъо ублэпIэ еджапIэ дэтыгъэп. 1922-рэ илъэсым Бэрон Исмахьилэ илъэIукIэ Хьахъурэтэ Шыхьанчэрые унашъо ышIи, класситIу хъурэ еджапIэ къыщызэIуахыгъагъ. Ащ нэбгырэ зыбгъупшI чIэсыгъэр: унэр жъыгъэ, цIыкIугъэ, цIыфыбэ чIэфэнэу щытыгъэп. Къуаджэм унэ-еджапIи къыщызэIуахыгъагъ. КIэлэегъэджэ IофшIэныр Чэбэхьан ликпунктымкIэ (ликбези аIощтыгъ) ригъэжьэгъагъ. ЕджэкIэ-тхакIэ пстэуми ягъэшIэгъэныр а лъэхъанэ чыжьэм Iоф къинэу щытыгъ. Щыфхэм гъэсэныгъэ ягъэгъотыгъэныр мэхьанэшхо зиIэ IофшIэнэу зэрэщытыр пшъэшъэжъыем икъу фэдизэу къыгурыIогъагъ. ЫлъэкI къымыгъанэу Чэбэхьан Iоф ышIагъ а илъэсхэм. Чэбэхьани, ащ игъусагъэхэми яшIуагъэкIэ, къуаджэу Псэйтыку еджэкIэ-тхакIэ ымышIэу къыдэнэжьыгъэ хьатэ щыIэжьыгъэп 1931-рэ илъэсым.

ИкIыгъэ лIэшIэгъум ия 30-рэ илъэсхэм Бэрон лIакъом тхьамыкIэгъо хъугъэ-шIагъэхэр хабзэм къыфихьыгъагъэх. Анахь гъэсэгъэшхоу Адыгеим исхэм ащыщэу, IэнэтIэ инхэр зыIыгъыгъэу, хэкум гъэсэныгъэм зыкъыщегъэIэтыныр зиIахьышIу хэзышIыхьэгъэ Бэрон Исмахьилэ (Чэбэхьан ыш) «народым ипый» аIуи аубытыгъагъ, илъэситIо къин рагъэхьоу хьапсым зыщаIыгъ уж ащ чIэлIыхьагъагъ. ЗэкIэ Бэрон лIакъом щыщхэу колхозэу «Псэйтыку» хэтхэр къыхагъэкIыгъагъэх. Чэбэхьан Адыгэ кIэлэегъэджэ техникумым къычIагъэкIыгъагъ, партбилетри Iахыгъагъ. Еджэ шIоигъуагъ, пшъашъэр Ростов дэт ботаническэ институтым чIэхьэгъагъ, ау ащи щеджэнэу хъугъэп, бзэгу ахьи къычIагъэкIыгъагъ. Зэшхэу Астай, Биболэт, Исхьакъ гукъэошхо яIагъ, ау зи Iофым хашIыхьан алъэкIыгъагъэп. Ахэр цIыф хьалэлхэу, гъэгум фэшъыпкъэхэу щытыгъэх. Хэгъэгу зэошхом илъэхьан апсэ емыблэжьхэу зэуагъэх. Астай Украинэм ит поселкэу Успенкэ щыфэхыгъ, Исхьакъ къалэу Конотоп дэт концлагерым дэлIыхьагъ, Белоруссием ит къалэу Лидэ къыухъумэзэ, Биболэт хэкIодагъ. Джащ тетэу Чэбэхьан ышыхэр кIодыкIае хъугъэх.

Адыгэ гущыIэжъмэ мыщ фэдэ ахэт: «Шъыпкъэр ипкIыгъ пIоми къыпшIоуцу, пцIыр бгъэуцугъэ пIоми уапашъхьэ къефэжьы». ЫкIи шъыпкъэ: зэфагъэр текIуагъ. Лажьи, хьакъи ямыIэу агъэпщынэгъагъэхэр аухыижьыгъэх, ацIэхэр аукъэбзыжьыгъэх.

Уахътэр лъыкIотагъ, зэхъокIыныгъэхэр къыздихьыгъэх. Чэбэхьан ипшъашъэу Любэ янэ илъагъо рыкIуагъ, кIэлэегъэджэ сэнэхьатыр къыхихи рылэжьагъ, РСФСР-м гъэсэныгъэмкIэ иотличник. Маушева (Бэрон) Любэ пхъухэр, къохэр, ахэм къакIэхъожьыгъэхэр иIэх, ащыщхэр кIэлэегъаджэх.

Любэ бэмышIэу Iоф дэгъу ышIагъ, янэу Чэбэхьан тхылъ фитхыгъ. Тхылъым ыцIэр «Если имя тебе — учитель», гъэрекIо къыдэкIыгъ.

— ЗэкIэ дэгъоу къысэхъфагъэр сянэ къыпкъырыкIыгъ, ащ ишIуагъэкIэ къыздэхъугъэх, — еIо Любэ. — СыщэIэфэ щысэу сиIэщтхэр, сигъогу къэзыгъэнэфыщтхэр сян, сезыгъэджэгъэ кIэлэегъаджэхэр арых. Ныр зысимыIэжьым бэ тешIагъэми, ар сщыгъупшэу уахътэ къысэкIурэп. Ащ сыдэгущыIэ, ар сиупчIэжьэгъу, къин къысэкIумэ, IэпыIэгъушIоу сиI.

Любэ езыгъэджэгъэ кIэлэегъаджэхэр, къыдеджагъэхэр щыгъупшэхэрэп, ацIэхэр къыреIо, янэ ригъэджагъэхэм ащыщхэм ясурэтхэр тхылъым дэтых. Ахэм ащыщых Батэ Мэсхъудэ, Шъхьэлэхъо Чэрымэ (Хьасанэ), Хьахъурэтэ Асыет, ПщыунэлI Саныет, Ацумыжъ Сусаннэ, ШъхьэкIумыдэ Хьалимэт, Куштанэкъо Сарыет.

Бэрон Чэбэхьан ригъэджагъэмэ сэри сащыщ, ипшъашъэу Любэрэ сэрырэ классым тызэдисыгъ. ШIукIэ, дахэкIэ ренэу Чэбэхьан сэри сыгу къэкIыжьы.

ХЪУЩТ Щэбан.

Студентхэм Іоф арагъэшІэщт

КъэкІощт илъэсым имэлылъфэгъу мазэ нэс Темыр Кореем апшъэрэ гъэсэныгъэ зыщызэрагъэгъотырэ учреждениехэр щызэфашІыщтых. Студентхэр хэгъэгум ит заводхэм, псэолъэшІ организациехэм, мэкъумэщым ыкІи нэмыкІ чІыпІэхэм Іоф ащарагъэшІэнэу зэбгырагъэкІуагъэх...

Апэрэхэм ахэтын ылъэкІыщтыгъэ

Дунэе ыкІи культурнэ кІэнэу Урысыем иІэмкІэ дунаим ит хэгъэгу пшІыкІутфымэ ахэхьэми, туризмэм пэІуагъэхьэрэ мылъкур процентищ ныІэп. Туристхэу Урысыем къакІохэрэм япчъагъэ гъэрекІо процентиблыкІэ нахь макІэ хъугъэ — нэбгырэ миллион 21-м нэсэу, ащ дэжьым Урысыем щыщхэу ІэкІыб къэралыгъохэр къэзыкІухьэхэрэр процент 32-м шъхьадэкІыгъ — нэбгырэ миллион 12 фэдиз. Ащ фэдэ пчъагъэхэм ягугъу къэзышІыгъэр Урысыем итуроператорхэм я Ассоциацие итхьаматэ иапэрэ гуадзэу Владимир Канторович ары. Хэбзэ ІофышІэхэми зекІохэми а зы гумэкІыгъохэр ары къыхагъэщыхэрэр — урысые визэм икъыдэхын зэрэкъиныр, инвестицие зэрэщымыІэр, инфраструктурэр икъоу зэрэщымыгъэпсыгъэр, щынэгъончъэгъэ икъу зэримылъымрэ бзэмышІэныгъэмрэ.

«Сэ Урысыем сыкІонэу сызыкІыфэягъэр ащ итарихърэ икультурэрэ сыгу рехьыхэшъ ыкІи урысмэ садэгущыІэнэу сыфэягъэшъ ары. Сыфэягъ еплъыкІэу хэгъэгум фысиІэр щызгъэпсынэу, ар къохьапІэм зэрэтекІырэ шІыкІэр згъэунэфынэу, — къеІуатэ Лора, Францием щыщ студенткэм. — Сэ сшІогъэшІэгъоныгъэр урысмэ инджылызыбзэ зэрамышІэрэр ары. Москва зыпштэкІэ, ащ щыпсэухэрэр туристхэм язэщыгъэхэм фэдэу къысщэхъу. Ащ пае уздэкІощт чІыпІэр къэбгъотыныр е ресторанным ущышхэныр Іофыгъо псынкІэхэм ащыщыгъэп».

«Урысыем зы туристым телъытагъэу еврэ 0,61-рэ егъэкІоды, гурытымкІэ дунаим ар къызэрэщалъытэрэр еври 6», — къеІуатэ туриндустрием и Урысые Союз ипащэ игуадзэу Юрий Барзикиным.

Урысыер хэгъэгу лъапІэу щыт. Европэм изакъоп, зэрэдунаеу пштагъэми, ущыпсэункІэ нахь къэлэ лъапІэмэ Москва ахалъытэ. «Москва дэт хьакІэщым учІэсыным чэщ-зымафэм гурытымкІэ тефэрэр Америкэм идоллар 237-рэ, Париж — доллар 230-рэ, Лондон — доллар 216-рэ, Берлин — 189-рэ, Прагэ — 141-рэ» — хегъэунэфыкІы компаниеу Knight Frank.

Times of India

Неаполь хэкІым «етхьалэ»

Италием икъэлэ гупчэу Неаполь хэкІым «етхьалэ», ар Европэм ихэкІитэкъупІэ шъхьаІэ хъункІэ енэгуягъо. Неаполь щыпсэухэрэм пыдзафэхэр агъэстыжьхэу рагъэжьагъ. ЧІыпІэ мэшІогъэкІосэ къулыкъухэм къызэратырэмкІэ, блэкІыгъэ зыгъэпсэфыгъо мафэхэм чІыпІэ 60 фэдизмэ машІор ащагъэкІосагъ. ГумэкІыгъоу зыхэфагъэхэр къалэм щыхъушІэрэ мафием илажьэу бэмэ алъытэ, ахэм яфедэ хэлъэуи къащэхъу. Коммунальнэ къулыкъушІапІэхэм къызэралъытагъэмкІэ, джыдэдэм къалэм иурамхэм тонн минитІум къехъурэ хэкІ ателъ. ГумэкІыгъор къэзыгъэлъэшырэр дунаир градус 30-м нэсэу къызэрэфэбагъэр ары. Ащ ыпкъ къикІыкІэ хэкІыжъхэм мэ Іае къахэоу ригъэжьагъ, жьы къабзэ къызщыпщэн чІыпІэу къалэм къыдэнагъэр мэкІэ дэд. Неаполь щыпсэурэмэ зэралъэкІэу жьы шІоим зыщаухъумэ. Рестораныбэхэм, кафехэм, музейхэм яІофшІэн зэпагъэун фаеу хъугъэ. Къалэм иурамхэм тІэкІурэ атетырэм ипсауныгъэ къегоон ылъэкІыщт.

Мыщ фэдэ гумэкІыгъо Неаполь зиІэр апэрэп. ИлъэсипшІ фэдиз хъугъэшъ хэкІым идэщын, урамхэм ягъэкъэбзэн щызэтырагъэуцон алъэкІырэп. Хэдзынхэр зэхащэхэ къэс политикхэм ар дэгъоу агъэфедэ, хэдзакІохэм къараІо псынкІэу Неаполь игъэкъэбзэн фежьэнхэу, ау джыри ар зыгъэцэкІэжьыгъэ къахэкІыгъэп. Премьерэу Сильвио Берлускони ащ фэдэ гущыІэхэр цІыфхэм къязытыгъэхэм ащыщ, ау ІэнатІэм зыІутыр бэшІагъэшъ, къалэр шэщым нахьи нахь шІоеу, хэкІ-

хэр Іошъхьэ-Іуашъхьэу щызэтелъы хъугъэ.

Специалистхэм зэрагъэунэфыгъэмкІэ, мы гумэкІыгъом иушъхьагъу шъхьаІэр хэкІыр переработать зышІырэ завод къалэм пэблагъэу зэрэщымытыр ары. Ау нахьыбэрэмэ ашІошъ мэхъупэ зэкІэри мафием илажьэу. Къалэм щыпсэурэ нэбгырабэмэ зэрэхагъэунэфыкІырэмкІэ, химическэ пыдзафэхэр зэкІэ мафиозникхэм аІэмычІэ чІалъхьагъэу, ахэр агъэфедэжьхэзэ мылъку дэгъу къыхагъэкІы.

Неаполь имэрэу Луиджи Де Маджитрис ежь фызэшІомыхырэ Іофыгъор Сильвио Берлускони тырелъхьажьы, ащ илажьэу, иинагъэкІэ Италием иящэнэрэ къалэ игумэкІыгъохэр къыримыдзагъэхэу елъытэ. Берлускони зыпштэкІэ, ащи лажьэр мэрым тырелъхьажьы, зыфэгъэзэгъэ ІофшІэныр тэрэзэу ымыгъэцакІэу елъытэ ыкІи, зэрэхъу хабзэу, хэкІым идэщын ежь ыпшъэ ифэжьыщтэу еІо.

Политологхэм зэралъытэрэмкІэ, «пыдзэфэ Іофыр» лъэпкъ гумэкІыгъо хъун ылъэкІыщт ыкІи апэрэу ащ иегъэшхо къызэкІыщтыр Италиемрэ и Правительствэрэ Берлусконирэ.

АгъэтІысхэрэп

Британием иэкспертхэм къызалъытэм, агучІэ изыгъ: Афганистан ихьыкум талибэу къаубытыгъэмэ яяпшІэнэрэр ары ныІэп ыгъэтІысырэр. Ащ фэдэ екІолІакІэ судхэм яІэн зыхъукІэ, джыри бэрэ НАТО-м идзэхэр а къэралыгъом итынхэ фаеу хъунэу алъытэ. Терроризмэм ебэныгъэным фэдэжьэп Афганистан дзэ операциеу щызэхащэхэрэр, нахьыбэрэмкІэ ахэр къангъэбылъым рагъапшэх. Провинциеу Гильменд боевик 1175-рэ къыщаубытыгъэмэ, ахэм ащыщэу хьапс зытыралъхьагъэр нэбгырэ 82-рэ ныІэп. Адрэхэр зэкІэ шъхьафит хъужьыгъэхэу ячІыгу ит дзэкІолІхэм къязэожьых.

Афганистан иІэшъхьэтетхэм къызэраІорэмкІэ, хьыкумым дэгъоу Іоф ешІэ, зэкІэ къызыхэкІырэр НАТО-м хэхьэрэ дзэкІолІхэм апэ къифэрэ пстэури къызэраубытырэр арэу алъытэ.

Шъыпкъэр пІощтмэ, заом ухэтмэ, къушъхьэ тІуакІэмэ къакъокІырэ талибхэм лажьэ зимыІэхэри къахэкІынхэ ылъэкІыщт, ащ фэдэ горэхэри къаубытынхэр пшІэхэнэп, ау процент 90-м нэсынэу зыми ышІошъ хъурэп. Ащ нахь ушъхьагъу тэрэзын ылъэкІыщтыр судьяхэр талибхэм ялъышІэжь зэрэщыщынэхэрэр ары. Ахэм ыкІи яунагъохэм зи къямыхъулІэнэу, щынэгъончъэу щыІэнхэу зыми фэгъэпсыщтэп.

Іофым изытет шъыпкъэр Вашингтон щыІэ специалистхэм къагурыІуагъэм фэдэми, зэхъокІыныгъэ горэ фашІыныр е зыгорэущтэу Іофым хэгущыІэнхэр къадэхъурэп. Америкэм идзэ Афганистан зэрэрищыжьыщтыр ары джыдэдэм зэгупшысэрэр. Ар зыхъукІэ, коалицием хэтхэри джащ фэдэу псэущтых. Ары шъхьае, Афганистан иІэшъхьэтетхэм Кабул къыпэІулъ чІыпІэхэр ары ныІэп аІэ илъхэр ыкІи Президентэу Карзай Хьамидэ зэрэхэгъэгоу къырадзэным пэчыжь.

Нэфэшъхьаф гущыІэхэмкІэ къэпІон хъумэ, Іэшъхьэтетхэм судьяхэр джыри шІэхэу талибхэм ащаухъумэнхэ алъэкІыщтэп. Ащ ычІыпІэкІэ прокурорхэм ялэжьапкІэ икъэІэтын ыуж итых. Ащ къикІырэр зы: НАТО-м идзэхэр Афганистан зыращыжьхэкІэ, зэкІэ зэрэщытыгъэ дэдэм фэдэ хъужьыщт.

Ащ дэжьым

Афганистан икъыблэ щыІэ шъолъырэу Урузган теракт щашІыным фэшІ талибхэм илъэсий нахь зымыныбжь пшъэшъэжъыер агъэфедагъ. Боевикхэм пшъэшъэжъые цІыкІур агъэдэІуагъ Іалъмэкъэу фащэигъэр апэмычыжьэу щыт полицейскэ машинэм исхэм аритыжьынэу. Зыми емыгуцэфэгъэ пшъэшъэжъыем Іалъмэкъыр къаІихи, полицейскэмэ афихьыгъ.

Пшъэшъэжъыер полицейскэ машинэм зекІуалІэм, Іалъмэкъым илъ лагъымэр пульткІэ боевикхэм къагъэуагъ. Полицейскэмэ зи къяхъулІагъэп. Ау пшъэшъэжъыер хэкІодагъ. Судьямэ атІупщыжьыгъэ талибхэм ащыщынкІи пшІэхэнэп а пшъэшъэжъыер къэзыгъэуагъэр, ау зыми а лъыгъэчъэ Іофышхор зэшІуихын ылъэкІырэп.

Урысыемрэ Америкэмрэ анахь лъэшых

Мы аужырэ илъэситІур зыпштэкІэ, ядернэ къэралыгъуиймэ яракетэхэр фэдитІурэ нықъорэкІэ нахь макІэ ашІыгъэх ыкІи дунэе шапхъэу агъэнэфагъэхэм адиштэу хъужьыгъэхэми, Швецием ианалитикхэр ащ ыгъэгушІуагъэхэп.

Ядернэ ракетэ мин тІокІырэ шъитфырэ джыри къэралыгъуиймэ аІэкІэлъ. Ахэр: Урысыер, США-р, Великобританиер, Францием, Китаир, Индиер, Пакистан ыкІи Израиль. КъэІогъэн фае: ракетэ минитфыр бгъэфедэнкІэ хьазырых, минитІу фэдизыр ащ лъыпытэу атІупщын алъэкІыщт.

Стокгольм дэт институтэу дунэе гумэкІыгъохэр зэхэзыфырэм щылэжьэрэ шІэныгъэлэжь купым ядернэ хьарзынэщыр зэригъэзафэ зэхъум, хэгъэгу зэфэшъхьафхэм яаналитикхэр ягъусагъэх. 2011-рэ илъэсымкІэ докладэу нэкІубгъо 562-рэ хъурэм лъэтегъэуцо бэмышІэу фашІыгъ.

Анахьэу доклад къэзышІыгъэмэ анаІэ зытырадзагъэр Урысыемрэ Америкэмрэ «СНВ-3-кІэ» зэджэгъэхэ зэзэгъыныгъэу 2010-р илъэсым зэдашІыгъэр ары. Проектым ипащэу Шеннон Кайл къызэриІуагъэмкІэ, Америкэмрэ Урысыемрэ зэдашІыгъэ зэзэгъыныгъэр ядернэ ракетэхэр щымыІэжьыпэнхэм екІурэ гъогоу щытэп. Ядернэ кІуачІэу къэралыгъуитІум яІэм зэрэхагъэхъощтым ыуж итхэ пэтызэ, яІэр тІэкІу горэмкІэ нахь макІэ зэрашІыщтым тегущыІэх ыкІи ар гупшысэ зыхэмылъ лъэбэкъу мэхъу.

Доклад къэзышІыгъэмэ зэкІэмэ къэралыгъуийри агъэмысэ, ау Америкэмрэ Урысыемрэ захэпхыжьхэкІэ, адрэхэм яуІэшыгъэ кІуачІэ зэрэхагъахъорэм ушъхьагъу иІэу алъытэ. ГущыІэм пае, Тайвань къэбырсыры, Китаим Америкэм зыщеухъумэ, Индием Кашмир щыхъурэ-щышІэхэрэм защедзые...

Аналитикхэм зэфэхьысыжьэу ашІыгъэхэм ащыщ химическэ ыкІи биологическэ Іашэхэр нахь макІэу дунаим щагъэфедэ зэрэхъугъэр, ахэм ящынагъо нахь къызэрэщыкІагъэр.

НэкІубгъом къихьагъэхэр хэутыгъэ зэфэшъхьафхэр къызфагъэфедэзэ къагъэхьазырыгъ.

«Нэбзыим» тыкъызэрэфэкIуагъэр

(КъызыкIэлъыкIорэр мэкъуогъум и 29-м къыдэкIыгъэ номерым ит).

Мызэу-мытIоу мэфэкIхэр зэхатщэщтыгъэх адыгабзэм изэгъэшIэн ехьылIагъэу. Ахэр зэнэкъокъу шIыкIэм тетэу, сабыйхэм ашIогъэшIэгъонэу гъэпсыгъагъэх. «Счастливый случай», «Поле чудес», «Кто больше знает» — ащ фэдэ мэфэкIхэм ауж «адыгэ щэджэгъуашхэр» ядгъэшIыщтыгъэ: лэпсы, щыпсы, пIастэ, пчыхьэзэхахьэм ыуж — щэлэмэхьалыжъу, гуубат, хьаджыгъэм хэшIыкIыгъэ шхыныгъохэр ядгъашIэщтыгъэх, ядгъэшхыщтыгъэх. Ны-тыхэри, сиIофшIэгъухэри а зы мэфэкI Iанэм къедгъэблагъэщтыгъэх. Джащ фэдагъ ны-тыхэм апае зэхэтщэгъэ лекториеу «Традиционная пища адыгов» зыфиIорэр. Лекторием зигугъу къыщытшIыгъэ шхыныгъохэр зэкIэ Iанэм тетхэу ны-тыхэр нэIуасэ афэтшIыгъэх, ашхыгъэх, агу лъэшэу рихьыгъэх.

МэфэкIхэм язэхэщэнкIэ лъэшэу IэпыIэгъу къысфэхъущтыгъэх тикIэлэпIухэри, музыкальнэ пащэу Т. Ю. Богатыревари.

Адыгабзэм изэгъэшIэн иамалхэр

Мыадыгэ кIэлэцIыкIухэм адыгабзэр зэрябгъэшIэщт шIыкIэр, ащ къиныгъоу пылъхэр зэрэзэшIопхыщт шIыкIэхэр — мы Iофыгъохэр къызыщагъэуцурэ семинархэр шIэныгъэхэм зыщахагъэхъорэ институтым ыкIи кIэлэегъэджэ колледжым ащызэхащэщтыгъэх. КIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэри фэдэ зэхахьэхэм ахэлажьэщтыгъэх.

Ащ фэдагъ шэкIогъум и 26-м 1996-рэ илъэсым шIэныгъэхэм ахэгъэхъогъэным пылъ институтым икафедрэ зэхищэгъэгъэ «Iэнэ хъураер». Ар еджапIэм чIэмыхьэгъэ кIэлэцIыкIухэмрэ ублэпIэ классхэм ащеджэхэрэмрэ адыгабзэр зэрябгъэшIэщтым фэгъэхьыгъагъ. Ащ хэлэжьагъэх ублэпIэ еджапIэхэм ыкIи кIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэм япащэхэр, методистхэр, шIэныгъэлэжьхэр, министерствэм ыкIи къэлэ администрацием гъэсэныгъэмкIэ игъэIорышIапIэ яIофышIэхэр, ны-тыхэм ащыщхэр.

«Iэнэ хъураер» зэрищагъ шIэныгъэхэм ахэгъэхъогъэным пылъ институтым дошкольнэ ыкIи ублэпIэ гъэсэныгъэмкIэ икафедрэ ипащэу ЦуукI Тосе. ЗэхэгущыIэжьыр рамыгъажьэзэ къекIолIагъэхэм апашъхьэ орэд ыкIи усэхэр къыщаIуагъэх адыгэ кIэлэегъэджэ колледжым Пэнэшъу Нинэ щыригъэджэрэ кIэлэеджакIохэм ыкIи тэ тикIэлэцIыкIу IыгъыпIэу N 31-м чIэс кIэлэцIыкIухэм. Мыхэм адыгабзэкIэ зэрагъэшIэгъэ гущыIэхэр, гущыIэухыгъэхэр, усэхэр ыкIи орэдэу «Тыфай» зыфиIорэр къыщаIогъагъ. КъэсэшIэжьы ащ гущыIэу хэлъыгъэхэр ыкIи ар жъынчэу, агу етыгъэу къызэраIогъагъэр:

Тыфай, тыфай, тыфай
Адыгабзэр тэ зэдгъэшIэнэу
Тыфай, тыфай, тыфай
Адыгабзэм тырыгущыIэнэу.

«Iэнэ хъураем» хэлэжьэнэу къекIолIагъэхэр зэкIэ Iэгу лъэшэу теогъагъэх. Мы зэхахьэм сэри сишIошIхэр къыщысIогъагъэх: бзэр ябгъэшIэныр зэрэкъиныр, методическэ IэпыIэгъухэр, программэ гъэнэфагъэ кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм пае зэрэщымыIэр, мыадыгэ кIэлэцIыкIухэм адыгабзэр зэрэзэрагъэшIэщт шIыкIэм шапхъэхэр хэлъхьэгъэн зэрэфаер. СигущыIэ къыщыхэзгъэщыгъ 1995 — 1996-рэ илъэс еджэгъум къыщегъэжьагъэу тэ тикIэлэцIыкIу IыгъыпIэ адыгабзэм изэгъэшIэнкIэ кIэлэегъаджэ иIэ зэрэхъугъэр ыкIи нэмыкIыбзэр зэрэзэрагъашIэрэм ишIыкIэ тетэу зы группэм ис кIэлэцIыкIухэр куп-купэу гощыгъэхэу зэредгъаджэхэрэр. АщкIэ зишIуагъэ къэкIуагъэр «Картонтарэм» ипащэу В. А. Храмовыр ыкIи ежь кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм иIэшъхьэтетэу Л. И. Фендриковар арых. Iофыгъоу республикэм щырахьыжьагъэм зэхэшIыкI зэрэфырыIэмкIэ тызэрафэразэр ыкIи щысэтехыпIэу адрэ кIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэмкIэ ар зэрэщытыр «Iэнэ хъураем» къыщысIогъагъ.

«Iэнэ хъураем» къекIолIагъэхэм зэкIэми къыхагъэщыгъ икъоу методическэ IэпыIэгъухэр зэрэщымыIэхэр, нэрылъэгъу IэпыIэгъухэр зэримыкъухэрэр. Ау сыгукIэ мы еплъыкIэмэ адезгъэштагъэп, сыда пIомэ тэ тикIэлэцIыкIу IыгъыпIэкIэ нэрылъэгъу IэпыIэгъоу тиIагъэм фэдэхэр, сызэрэщыгъуазэмкIэ, нэмыкI кIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэми агъэфедэщтыгъэх. Ау ахэмкIэ шъхьадж ежь зэрэшIошIэу, зэрэфызэшIокIэу лажьэщтыгъ. КIэлэпIу IэпэIасэхэм яIорэ яшIэрэ зэхэлъэу, зэхэубытагъэу къыдэгъэкIыгъэу зи щыIагъэп. Мыщ дэжьым къэIогъэн фаер мы уахътэу тыкъызтегущыIэрэм кIэлэцIыкIу IыгъыпIэмэ апае бзэм изэгъэшIэнкIэ «Программэм» купэу тызэхэхьагъэу тызэрэдэлажьэщтыгъэр ары.

Мы «Iэнэ хъураем» къыщыгущыIэгъагъ ны-тыхэм ацIэкIэ Раиса Киселевар. Ащ къыIогъагъ тикIэлэцIыкIу IыгъыпIэу N 31-м ипхъорэлъфыхэу ыкIи икъорылъфыхэу нэбгырищ зэрэчIэсыр, ахэм адыгабзэр зэрэзэрагъэшIэрэ шIыкIэм дэгъоу зэрэщыгъуазэр, лъэшэу ар ыгу зэрэрихьырэр, а Iофым зэрэдыригъаштэрэр. Ащ къыхигъэщыгъагъ узыхэс цIыф лъэпкъым ыбзэ умышIэныр зэрэемыкIур.

Джащ фэдэу «Бзэр цIыф лъэпкъым ыпс» зыфиIорэ мэфэкIэу Мыекъопэ гурыт еджапIэу N 7-м шэкIогъум и 26-м, 1997-рэ илъэсым къэлэ администрацием щызэхищагъэм тикIэлэцIыкIу IыгъыпIэ хэлэжьэгъагъ ыкIи орэдэу «Ныбджэгъуныгъэм илъэой» (гущ. Цуекъо Дж. орэдышъор КIыргъ Ю.) зыфиIорэр адыгабзэкIи урысыбзэкIи къаIуагъ, усэмэ къяджагъэх. ТикIэлэцIыкIу IыгъыпIэ ащ зэрэхэлэжьагъэм пае Щытхъу тхылъ къысатыгъагъ, кIэлэцIыкIухэри шIухьафтынхэмкIэ агъэгушIогъагъэх.

Мызэу-мытIоу Германием къикIыгъэ бзылъфыгъэу Моника Хели адыгабзэкIэ кIэлэегъэджэ институтым (джы университет) нэмыкI зэхахьэхэми къащыгущыIэу зэхэсхыгъэу щытыгъ ыкIи лъэшэу згъэшIагъощтыгъэ ар дэгъоу адыгабзэкIэ зэрэгущыIэрэр. Моникэ сэ нэIуасэ сыфэхъугъагъ ыкIи адыгабзэр кIэлэцIыкIумэ зэрязгъашIэрэм нэIуасэ зыфишIымэ шIоигъоу зеIом, тикIэлэцIыкIу IыгъыпIэ къезгъэблэгъагъ, сабыймэ Iоф зэрадасшIэрэр лъэшэу ыгу рихьыгъагъ.

Бзэр зэрязгъашIэрэм нэмыкIэу адыгэ шэн-зэхэтыкIэхэм сабыйхэри, ны-тыхэри, сиIофшIэгъухэри нэIуасэ афэсшIыщтыгъэх. Ащ фэдагъ мэфэкI зэхахьэхэу кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм щызэхатщэщтыгъэхэр. УрысыбзэкIэ «Кушъэхапхэр», «Лъэтегъэуцор» ыкIи тимылъэпкъэгъу сиIофшIэгъухэм роль зэфэшъхьафхэр а мэфэкIхэм къащашIыщтыгъэх.

ГъэшIэгъон дэдэу, сэ къызэрэсшIошIырэмкIэ, зэнэкъокъу-зэхахьэ зэхэтщэгъагъэ «ОшIа о Адыгэ Республикэр» ыцIэу. Ащ мэзэ зытIущ зыфэдгъэхьазырыгъагъ. Нахь гъэшIэгъон зэрэхъунэу итхъухьагъ зэгъунэгъу кIэлэцIыкIу IыгъыпIитIоу N 31-м ыкIи N 36-м яIоф ы -

ЯЩЭНЭРЭ ДУНЭЕ ЗЭIУКIЭГЪУХЭР

КЪЕБЛАГЪ, *«Дэнэ гъогур»!*

Ящэнэрэ Дунэе раллиеу «Дэнэ гъогур» бэдзэогъум и 9-м Москва къыщаублэнышъ, и 16-м Шъачэ щаухыщт. Мэфиблым къыкIоцI спортсменхэм километрэ мини 4 фэдиз акIущт. Зэнэкъокъум хэлажьэхэрэр Адыгеим игъогухэм къарыкIощтых.
Iофтхьабзэм идиректорэу Семен Якубовым къызэриIуагъэмкIэ, «Дэнэ гъогум» хэлажьэрэмэ Москва ипчэгу шъхьаIэ зэнэкъокъур щырагъэжьэщт. Краснэ площадым къикIынхэшъ, Липецк — Волгоград — Астрахань — Ставрополь — Мыекъуапэ — Шъачэ кIощтых.

«Дэнэ гъогум» яухьазырыныгъэ щауплъэкIу ашIоигъоу спортсмени 140-мэ макъэ къагъэIугъ. Ар илъэскIэ узэкIэIэбэжьмэ хэлэжьэгъагъэхэм фэдитIукIэ анахьыб. Хэгъэгу 25-мэ япилотхэм лъэкIэу яIэр зэнэкъокъум къыщагъэлъагъо ашIоигъу. Экипажи 100-м нахьыб автомобильхэмкIэ зэнэкъокъущтхэр. Хьылъэзещэ машинэхэри куп шъхьаф хэтхэу апэрэ чIыпIэхэм афэбэнэщтых. НахьыпэкIэ зэнэкъокъухэм щытхъуцIэхэр къащыдэзыхыгъэхэр джыри хэлэжьэщтых.

Семен Якубовым анахьэу ынаIэ зытыридзагъэмэ ащыщ зэнэкъокъум хэлажьэ зышIоигъомэ япчэгъэ зэрэхахьорэр. ЗэхэщакIомэ ашIобащэ хъугъэ шъхьаем, пилотхэр, экипажхэр зэнэкъокъум хэлэжьэнхэу къыкIэлъэIух.

«Дэнэ гъогум» икъэбархэр цIыфмэ алъызыгъэIэсыщт журналистхэр 100 заулэ мэхъух. Медицинэм иIофышIэхэри зэнэкъокъум къырагъэблагъэх. ФэIофашIэхэм апылъыщтхэри пшIы пчъагъэкIэ къалъытэх. «Дэнэ гъогум» мафэ къэс рыкIощтыр нэбгырэ 1500-м нахьыб.

Адыгэмэ ятарихъ чIыгоу 2014-рэ илъэсым Олимпиадэ джэгунхэр зыщыкIощтхэм «Дэнэ гъогур» щаухыщт. ХьакIэхэр, спортсменхэр Адыгеим къызынэсыхэкIэ, бысымхэр дахэу апэгъокIыщтых.

ЗЭКЪОШНЫГЪЭМРЭ СПОРТЫМРЭ

Тагощыгъэми, гъунапкъэ тиIэп

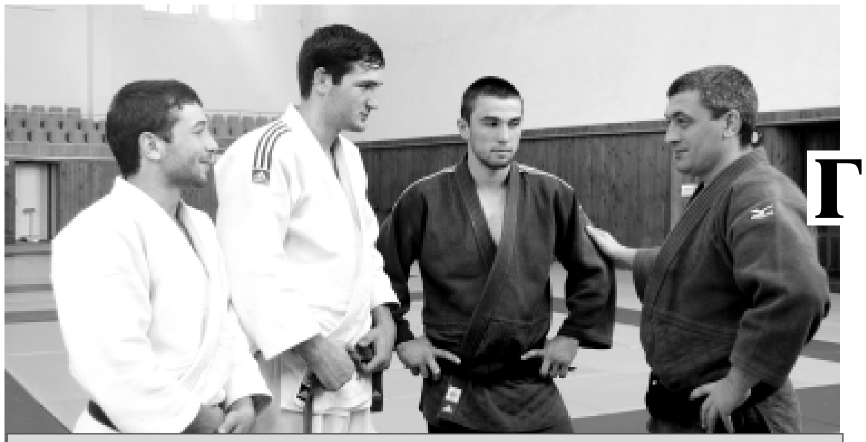

Урысыем и Къыблэ шъолъыр агощи, Темыр Кавказыр шъолъыр шъхьаф хъугъэ. Ащ къыхэкIэу культурэмкIэ, спортымкIэ къош республикэхэм зэпхыныгъэу адытиIэр нахь макIэ хъугъэми, Адыгеим хэкIыпIэшIухэр къыщагъотых. Политическэу тагощыгъэми, гъунапкъэ тиIэп.

Адыгэ Республикэм, Къэбэртэе-Бэлъкъарым, Къэрэщэе-Щэрджэсым дзюдомкIэ, самбэмкIэ ябэнакIохэр зэлъэIох, тренеркIэлэегъаджэхэр упчIэжьэгъу зэфэхъух. Зэнэкъокъухэм зафагъэхьазыры зыхъукIэ, егъэджэн-зэхэщэн Iофыгъохэр зэгъусэхэу рагъэкIокIыхэуи къыхэкIы.

Мафэ заулэкIэ узэкIэIэбэжьмэ, Къэбэртэе-Бэлъкъарым дзюдомкIэ ихэшыпыкIыгъэ командэ Мыекъуапэ щыIагъ. Тренерэу Дмитрий Ивановыр япащэу спортсменхэм яIэпэIэсэныгъэ хагъэхъуагъ. Къылыщ Алим, Нып Мыхьамэд, Мыд Альберт, Берсеков Ислъам, Кожаков Аззмат, Ульбашев Къырым, Гаджибалаев Артур бэнэпIэ алырэгъум щытлъэгъугъэх. Къэбэртэе ыкIи бэлъкъар кIалэхэм тызэрэщагъэгъозагъэу, Мыекъуапэ къызэкIохэм бэнакIохэм, яреспубликэ икIыгъэ студентхэм, ныбджэгъоу Адыгеим щыряIэхэм, тренерхэм аIукIагъэх.

— Мафэ къэс бэнэгъэу 20 спортсмен пэпчъ иIэщтыгъ, — еIо Адыгэ Республикэм дзюдомкIэ ихэшыпыкIыгъэ командэ итренер шъхьаIэу, Адыгеим изаслуженнэ тренерэу Бэстэ Сэлымэ. — Къэбэртэе-Бэлъкъарымрэ Адыгеимрэ ядзюдистхэр бэнэпIэ алырэгъум зэдытетхэу зэрэтлъэгъухэрэм тигъэгушIощтыгъ.

Егъэджэн-зэIукIэгъухэр бэнакIохэм афызэхащэнхэм пае Москва, Нижегородскэ хэкухэм, нэмыкIхэми тиспортсменхэр агъакIохэу къыхэкIы. Гъогум ахъщэу текIуадэрэр къызыпльытэкIэ, Адыгеим е Къэбэртэе-Бэлъкъарым егъэджэнхэр ащызэхапщэмэ бэкIэ нахьышIу. Зэкъош республикэхэм яныбжьыкIэхэр зэлъыкIохэ, нахьышIоу зэрэшIэхэ ашIоигъу. Тиансамблэ цIэрыIохэу «Налмэсым», «Кабардинкэм», «Ислъамыем» зэгъусэхэу яплъыхьанэу фаех.

— Мыекъуапэ тызэрэщыIагъэр шIукIэ тыгу къэкIыжьыщт, — къытаIуагъ дзюдомкIэ бэнакIохэу Къылыщ Алим, Нып Мыхьамэд, Мыд Альберт. —Тренерхэм тафэраз, джыри тызэIукIэ тшIоигъу.

— Къош республикэм ибэнакIохэм ныбджэгъуныгъэу адытиIэр дгъэпытэнэу сыфай, — еIо Адыгэ къэралыгъо университетым истудентэу, Урысыем дзюдомкIэ ихэшыпыкIыгъэ командэ хэтэу Ордэн Андзаур. — Уахътэ къыхэдгъэкIызэ, бэнакIохэр тикъуаджэхэм ядгъэблэгъэщтых.

Хьакурынэ Хьазрэт, ШъэоцIыкIу Рустам, Ордэн Андзаур, ШъэоцIыкIу Айдэмыр, Арман Галстян, Санин Олег, Бат Аскэр, Дьяченко Руслан, нэмыкIхэри дзюдомкIэ егъэджэн-зэхахьэу Мыекъуапэ щыкIуагъэм хэлэжьагъэх. ЮФО-м изэнэкъокъухэу Мыекъуапэ мыгъэ щыкIощтхэм тибатырхэм якъулайныгъэ къагъэлъэгъощт.

Сурэтым итхэр: **Бэстэ Сэлымэ бэнакIохэу Къылыщ Алимэ, Нып Мыхьамэд, Ордэн Андзаур дзюдом ехьылIагъэу къафеIуатэ.**

ФУТБОЛ. УРЫСЫЕМ ИЗЭНЭКЪОКЪУ

АкIэхьажьынэу тыщэгугъы

«Динамо» Ставрополь — «Зэкъошныгъ» Мыекъуапэ — 5:1. Мэкъуогъум и 28-м Ставрополь щызэдешIагъэх. ТикомандэкIэ къэлапчъэм Iэгуаор дэзыдзагъэр: Аппай — 80, пенальти.

«Зэкъошныгъэм» изичэзыу ешIэгъу Ставрополь зэрэщыкIуагъэм къыхэдгъэщырэр бысымхэм яфутбол командэ ущытхъунэу зыкъызэригъэлъагъорэр ары. Ставрополь ифутболистмэ мы илъэс ешIэгъум гъогогъу 28-рэ къэлапчъэм Iэгуаор дадзагъ. «Торпедо» Ермэлхьабл —18, «Ротор» Волгоград — 19, «Астрахань» Астрахань — 22-рэ. Мыекъопэ «Зэкъошныгъэр» ябгъапшэмэ, гъогогъу 14 къэлапчъэм Iэгуаор дидзагъ, я 8-рэ чIыпIэм а пчъагъэхэмкIэ тэгъэуцу.

Гъогогъу 17 тикъэлапчъэ Iэгуаор къыдадзагъ. Анахьыбэрэ икъэлапчъэ Iэгуаор дэзыгъэкIыгъэр «Энергия» Волжский — 21-рэ. «Зэкъошныгъэм» нахьыбэрэ икъэлапчъэ Iэгуаор дэзыгъэкIыгъэхэр: «Ангушт» — 18, «Дагдизель» — 18, «Мэщыкъу» — 18.

Бэдзэогъум и 6-м «Зэкъошныгъэр» тикъэлэ щыIукIэщт Геленджик икомандэу «Олимпием». Тифутболистмэ ешIэкIэ дэгъу къагъэлъэгъонэу, тагъэгушIонэу афэтэIо.

Купым хэтхэр зэрешIагъэхэр:

«Алания-Д» Владикавказ — «Ротор» Волгоград — 0:3, «Астрахань» Астрахань — «Кавказтрансгаз» Рыздвяный — 2:1, «Мэщыкъу» Пятигорск — «Дагдизель» Каспийск — 1:1, «Митос» Новочеркасск — «Таганрог» Таганрог — 2:0, «Олимпия» Геленджик — «Ангушт» Назрань — 1:1, СКА Ростов-на-Дону — «Биолог» Прогресс — 0:0, «Торпедо» Ермэлхьабл — «Фаюр» Беслан — 2:2, «Энергия» Волжский — «Славянский» Славянск-на-Кубани — 1:1.

ЧIыпIэу зыдэщытхэр

ЯпшIэнэрэ ешIэгъухэм ауж командэхэр чIыпIэу зыдэщытхэмэрэ очко пчъагъэу яIэмрэ зэтэгъапшэх.

1. «Торпедо» — 22
2. **«Ротор» — 21**
3. **«Астрахань» — 20**
4. **«Славянский» — 19**
5. **«Динамо» — 18**
6. **«Митос» — 17**
7. **«Олимпия» — 14**
8. **«Алания-Д» — 13**
9. **СКА — 13**
10. **«Мэщыкъу» 13**
11. **«Энергия» — 13**
12. **«Биолог» — 13**
13. **«Кавказтрансгаз» — 12**
14. **«Зэкъошныгъ» — 11**
15. **«Таганрог» — 10**
16. **«Дагдизель» — 8**
17. **«Ангушт» — 7**
18. **«Фаюр» — 5.**

«Зэкъошныгъэр» гупчэм ит командэхэм бэп ауж къызэринэрэр, шIэхэу акIэхьажьынэу тэгугъэ.

НэкIубгъор зыгъэхьазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

Зэхэзыщагъэхэр:
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъыдэзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур.Крестьянскэр, 236

Редактор шъхьаIэр
ДЭРБЭ ТИМУР

Редактор шъхьаIэм иапэрэ гуадзэр
АУЛЪЭ Руслъан

Редактор шъхьаIэм игуадзэр — пшъэдэкIыжь зыхьырэ секретарыр
ХЪУРМЭ Хъусен

ПшъэдэкIыжь зыхьырэ секретарыр
НЭПШIЭКЪУЙ Заур

Редакцием зыдэщыIэр:
385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр:
приемнэр: 52-16-79,
редактор шъхьаIэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44,
редактор гуадзэрпшъэдэкIыжь зыхьырэ секретарыр: 52-16-77.
E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхьатыгъэр:
Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэлъыIэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыпIэ гъэIорышIапI, зэраушыхьатыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Зыщыхаутырэр
ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр 4285
Индексхэр 52161 52162
Зак. 1686

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхьатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхьатыр 18.00